מדרש · אגדה · מדרש רבה · מפרשים · פירוש מהרז״ו

פירוש מהרז״ו על רות רבה

רבי זאב וולף [מהרז"ו] איינהורן

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

פירוש מהרז"ו על רות רבה

רבי זאב וולף [מהרז"ו] איינהורן

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/פירוש-מהרזו-על-רות-רבה/
הקובץ נוצר ב־16 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611161422 של הספרייה.

תוכן העניינים

פתיחתא 5
פסקה א 5
פסקה ו 8
פסקה ז 8
פרשה א 9
פסקה א 9
פסקה ב 9
פסקה ג 10
פסקה ד 10
פסקה ה 11
פרשה ב 11
פסקה ב 11
פסקה ג 13
פסקה ד 13
פסקה ה 14
פסקה ז 14
פסקה ח 14
פסקה ט 14
פסקה י 15
פסקה יא 16
פסקה יב 16
פסקה יג 16
פסקה יד 16
פסקה טו 17
פסקה טז 17
פסקה יז 17
פסקה יח 18
פסקה יט 18
פסקה כ 18
פסקה כא 19
פסקה כב 19
פסקה כג 19
פרשה ג 19
פסקה א 19
פסקה ב 20
פסקה ג 20
פסקה ד 20
פרשה ד 21
פסקה א 21
פסקה ב 22
פסקה ג 23
פסקה ד 23
פסקה ה 24
פרשה ה 27
פסקה א 27
פסקה ב 29
פסקה ג 29
פסקה ד 30
פסקה ה 30
פסקה ו 30
פסקה ח 31
פסקה ט 32
פסקה י 32
פסקה יא 32
פסקה יב 32
פסקה יג 32
פסקה יד 33
פסקה טו 33
פרשה ו 33
פסקה א 33
פסקה ב 34
פסקה ג 34

פסקה ד 34
פרשה ז 35
פסקה א 35
פסקה ב 35
פסקה ג 36
פסקה ד 37
פסקה ז 37
פסקה ח 37
פסקה ט 37
פסקה י 37
פסקה יא 38
פסקה יב 38
פסקה יג 38
פסקה יד 38
פסקה טו 38
פסקה טז 39
פרשה ח 39
פסקה א 39

פתיחתא

פסקה א

שמעה עמי ואדברה. וס"ד ישראל ואעידה בך אלהים אלהיך אנכי. במתן תורה וזהו מ"ש אין מעידין אלא בשומע תחלה שמעה עמי ואחר כך ואעידה בך שאין התראה ועדות אלא כשיכול לשמוע ומזמינים אותו שישמע עי' שמ"ר פרשה כ"ט סי' ד':

לשעבר היו קרויין. שמ"ר פרשה כ"ט סי' ד' ופ' מ"ז סי' ג' ועי' ב"ר פרשה ס"ג סי' ז':

שתקראו עמי מואדברה. פי' שאני דברתי ואתם קבלתם ושמעתם דבורי כמ"ש קודם מתן תורה והיה אם שמוע תשמעו בקולי והייתם לי סגולה מכל העמים וכן עשיתם שאמרתם נעשה ונשמע ונעשיתם עמי:

שדברתם לפני. שהיל"ל דברי ודורש ואדברה שגרמתי לכם דבור:

ואדברה לע"ל. שהיל"ל שמעה עמי דברי אך ואדברה משמע לעתיד כמ"ש והוא ישמיענו שנית לעיני כל חי להיות לכם לאלהים אני ה' אלהיכם:

שמעה עמי בעוה"ז. ע"י שתשמעו בעוה"ז לקיים מצותי כ"י יהיה לי פתחון פה לעתיד ואדברה בשבילכם לשרים של עובדי כוכבים:

אלו עובדין עבודת כוכבים וכו'. היינו דורות של ביהמ"ק ראשון אבל של ביהמ"ק שני לא נחרב אלא בעבור שנאת חנם ובגלות כתיב אם שכחנו שם אלהינו וגו':

ובעת ההיא יעמוד מיכאל. ולבד קושית המדרש יקשה עוד בפסוק מ"ש העומד על בני עמך והיתה עת צרה שמאחר שהוא סניגור של ישראל והוא יעמוד בעדם ואיך יסובב מזה עת צרה כזו גם לא פירש מה יעשה כשיעמוד:

וכי יש ישיבה. ובמקום שאין ישיבה אין עמידה:

מהו דין לשון קאמיא קיימא. פי' שאפילו תואר עומדים קאמיא אין שייך בהם אלא פי' קיימא שהם קיימים וחיים לעד דכתיב שרפים עומדים ממעל לו ואיך שייך לומר שעומדים למעלה מהשכינה כ"י אלא פירושו שהם קיימים בדומה לו כ"י וכן יפורש פסוק וכל צבא השמים עומדים עליו מימינו ומשמאלו מ"א נ"ב י"ט אך תיבת יעמוד אין לפרש כך על הקיום אלא פירושו משתתק ע"פ מדה י"ז. ובזה נתיישבו כל הקושיות וכן מפסוק ובפתחו עמדו כל העם. סוטה דף ל"ט:

מדבר בצדקה ומושיע. כמ"ש ישעיה ס"ג א' אני מדבר בצדקה רב להושיע כשאין שר שלהם מדבר בצדקתם:

בצדקה שעשיתם את עולמי. ד"ר פרשה חי"ת סי' ה' ושם מבואר:

דא"ר הונא בשם ר' אחא. ב"ר פרשה ס"ו סי' ב' וש"נ:

דייך אני פטרונך. אלהים הוא דיין במדת הדין אלהיך פי' פטרין ומגין עליך וצ"ל דיינך אני פטרונך וכ"ה בילקוט תהלים נ' אע"פ שאני דיין עכ"ז אני מלמד עליך זכות כפטרון ודעת ר"ל לדרוש בהיפך ע"פ מדה ל"א כאלו כתוב אלהיך אני אלהים וטעם פלוגתתם שדעת ר"י לדרוש כפי ענין הפסוק שמדבר במתן תורה שזהו זכותן של ישראל ודעת ר"ל לדרוש כפי ענין הפרשה שרובה דין ותוכחה כמ"ש אש לפניו תאכל ואל הארץ לדין עמו וכן לא על זבחיך אוכיחך וגו':

אלהים לפרעה. כמ"ש ראה נתתיך אלהים לפרעה ואתה תהיה לי לאלהים ע"פ מדה י"ז:

בדיינים. בשופטים ובעבור דרשה זו הובא כל הענין לכאן ודורש ויהי וי היה בימי שפוט השופטים:

עצלה תפיל תרדמה. ונפש רעבה תרעב ובפסוק הקודם בית והון נחלת אבות. ונחלת אבות היה ע"י יהושע ועליו נדרש פסוק הסמוך עצלה תפיל תרדמה:

מקום ששמו געש. לפי מ"ש כאן צ"ע שהרי כתוב ש"ב כ"ג ל' הדי מנחלי געש וכן בד"ה חורי מנחלי געש אך במדרש תהלים סוף פרשה כ"ג ובילקוט משלי סי' כ"ט הגי' ולא מצינו מקום ששמו הר געש:

שנתגעשו ישראל. עסוקים ברעש ובזריזות ובמהירות במלאכתם ועי"ז לא עשו חסד ליהושע וכצ"ל שנתגעשו ישראל שלא עשו חסד ליהושע ושני ענינים הם. ילקוט משלי סי' י"ט וע"י שנתגעשו געש עליהם ההר וראיתי בספר שיש באמצע הר געש פסיעה של רגל חרותה ככף רגל עגל וקבלה בידם ששם דרך המלאך והרעיש והגעיש ההר:

עוסק בפצומו. במדרש תהלים שם הגי' זה עוסק בתחומו ובילקוט יהושע סי' כ"ד וזה עוסק בפחמו (פי' לעשות פחמין) ונכתב בצד הילקוט ס"א בתחומו:

לפרש ונפש רמיה תרעב. כאן הוא מיותר ומקומו הוא בסמוך:

נתגעשו מעשות חסד. בילקוט הגירסא נתעצלו:

להרעיש העולם כולו על יושביו. וזהו להר געש על שגעש עליהם ההר והביא ראיה שגעש הוא ענין רעש כמ"ש ותגעש ותרעש:

מהם עובדים עבודת כוכבים. ומהם עובדים להקב"ה כ"ה בילקוט כמ"ש לקמן אצל אליהו:

הרעיבן הקב"ה מרוה"ק. כמ"ש עמוס סוף ד' לא רעב ללחם ולא צמא למים כי אם לשמוע דבר ה':

ודבר ה' היה יקר. אין חזון נפרץ וזה היה בימי עלי השופט וכן בכל ימי השופטים:

נפל שעריהון דפוריא. שיצא ונקבע מקח הפירות וכמ"ש יפול מצדך אלף ודרשו שישלימו עמך אלף וכמ"ש נפלו עליו ממנשה וכענין נפל הגורל:
הא סקא והא סלעא. שהדבר ודאי וקל מאד שמי שיכין עצמו לנבואה שבוודאי ישיג ומ"ש תקום אכול פי' קום מדוד:
ס' ריבוא נביאים. שי"ר פסוק נופת תטופנה ועי' איכה רבתי פסוק מה אעידך:
אין נביאים פחות מב'. ב' מבית אל ודורש בנין אב כמו בבית אל ב' כך בכל עיר ל"פ מ"ב והיו ס' רבוא עיירות הרי ק"כ רבוא שעל שלא רצו לעשות תשובה הרבה להם נביאים שיוכיחו אותם לשוב:
כל נבואה שאין בה צורך. עי' סדר עולם פרק כ"א:
חי ה' אשר עמדתי. וס"ד אם יהיה השנים האלה טל ומטר:
ע"י שנתעצלו ישראל. ומ"ש תפיל תרדמה פי' נתמעטה הנבואה כמ"ש לעיל בסמוך אצל יהושע:
ברעבון בימי השופטים. כמ"ש כאן ויהי בימי שפוט השופטים ויהי רעב בארץ:
ויהי בימי שפוט השופטים. ילקוט משלי סי' כ"א וס"ד וזך ישר פעלו ועי' ב"ר פרשה ל"ז סי' ב' וש"נ ומבואר:
יזמי להון. עי' מ"כ ובילקוט משלי שם הגי' מומי להון פי' שבועה:
זר למילה. ב"ר פרשה ס"ג סוף סי' י"ג וש"נ ומבואר:
במדת ישרות עד כפועל באמונה. דורש תיבת ישר למעלה לתיבת זך על הקב"ה שנוהג בישרות וגם למטה לתיבת פעלו כפועל שעושה בישרות ובאמונה וכן עשו בעבור שכיבד את אבותיו:
מנח שנקרא איש. איש צדיק תמים איש האדמה:
שנוהגת עמהם בישרות. כמ"ש ידין לאומים במישרים:
אלו ישראל. בימי השופטים פעמים עובדים להשי"ת ופעמים עובדים לעבודת כוכבים:
לכלותן א"א. כמ"ש לא מאסתים ולא געלתים לכלותם להפר בריתי אתם:
להחזירם לארץ מצרים לא אפשר. כמ"ש לא תוסיפון לשוב בדרך הזה עוד:
להחליפם אי אפשר. כמ"ש הקב"ה להושע פסחים פ"ז שכבר נשבע לאבות ולשבטים:
אצל אביו במרוצה. רץ במהירות אצל אביו להתפאר איך הוא מנצח ומושל בכל ואין מוחה לו:
נפלה אימתן וכו' עד תפול עליהם אימתה. ובעבור כך נתגאו ובאו לידי עבירות וכמ"ש ד"ר פ"א סי' ב' ממחליק לשון זה בלעם שהחליק בנבואותיו וגבה לבם ונפלו בשיטים וכן כאן:

ויבא עמלק. ושם כתוב היש ה' בקרבנו ואם אין ויבא עמלק:
וישמע הכנעני. וילחם בישראל וישב ממנו שבי:
אין אתם מאמינים לדבריכם. אין אתם נותנים אמנה לדברי עצמכם וזהו לא אמון בם ומ"ש אמן כתיב דרשה אחרת היא:
ולהחליפן באומה אחרת אי אפשר. אלא מה אני עושה להם הרי אני מייסרן ביסורים ברעבון בימי שפוט השופטים כדלעיל:
ר' נחמיה. בילקוט יחזקאל סי' י"ג הגירסא ר' נחוניא ושייכות המאמר לכאן שזהו פי' של שפוט השופטים שהשופטים צריכין להשפט על שלא הוכיחו את הדור כמ"ש איכה רבתי פסוק היו שריה כאילים:
כשועלים בחרבות. ברחו מלהוכיח את הדור מיראתם מבני אדם:
לא עליתם בפרצות. ותגדרו גדר על בית ישראל לעמוד במלחמה ביום ה' כמ"ש אצל משה בתהלים ק"ו לולי משה בחירו עמד בפרץ לפניו להשיב חמתו מהשחית:
משלש רוחותיה. שהזכיר זכות ג' אבות:
ועמד הוא בתוך הפרצה. וזהו עמד בפרץ לפניו:
ביום אף ה'. שמ"ש בפסוק כשועלים בחרבות הנ"ל ביום ה' הדבר למוד מענינו שהכוונה ביום אף ה' וכמ"ש בסוף איכה ב' ולא היה ביום אף ה':

פסקה ו

ר' יוחנן אמר סובלים אין כתיב כאן. וכ"ה בילקוט תהלים סי' קל"ט כמ"ש כאן. ומסובלים משמע מאחרים שסובלים את האחרים:
ותפרוץ בם מגפה. שלא שמעו לגדוליהם בשיטים וזמרי העיז בפני משה:
ותצא אש מלפני ה'. בסדר שמיני אצל נדב ואביהוא שלא חלקו כבוד למשה ואהרן והורו בפניהם:
וכל ישראל אשר סביבותיהם. אצל דתן ואבירם שחלקו על משה ואהרן:
מסרס קרא. כאלו כתוב סובלים אלופינו הם הגדולים שמשא הקטנים מוטל על הגדולים שיש בהם כח לסבלן ולהגין עליהם מפורעניות:
ה' במשפט יבא. עם זקני עמו ושריו ואתם בערתם הכרם גזילת העני בבתיכם על שלא נשאו משאן על כן בא עליהם במשפט כאלו גזלו אותם כמו אבימלך שהיה גדול בדור ועזב אותם בעת צרה ע"כ בא עמו במשפט:

פסקה ז

ר' תנחומא בשם ר"ח וכו'. ב"ר פרשה מ"ב סי' ג' וש"נ ומבואר כל הענין:

פרשה א

פסקה א

וגם אל שופטיהם לא שמעו. צ"ע איזה ראיה היא ששופטיו צריכים להשפט שבפסוק זה אינו מבואר רק שהם לא שמעו אל השופט ונראה דדייק שבפסוק ט"ז כתוב ויקם ה' שופטים ויושיעם מיד שוסיהם כי זנו וגו' ואח"כ בפסוק י"ח כתוב וכי הקים ה' להם שופטים והי' ה' עם השופט והושיעם מיד אויביהם בכל ימי השופט והיה במות השופט ישובו והשחיתו מאבותם והם שני כתובים מכחישים בפסוק ט"ז כתוב שלא שמעו אל השופט משמע בחייו לא שמעו לו ואח"כ בפסוק י"ח משמע שבחייו שמעו לו רק במות השופט ישובו להשחית ושאר הדקדוקים למעיין ע"כ דורש שהיו שני מיני שופטים. הא' שופטים שהושיעום רק פעם ראשון ולא כל ימיהם כי לא היה ה' עם השופט באלו כתוב וגם אל שופטיהם לא שמעו כי זנו שהשופטים עצמם זנו ובאלו כתיב לשון רבים שהיו רבים בדור אחד ע"כ לא שמעו ולא קבלו תוכחתם ואח"כ אמר וכי הקים ה' להם שופטים והיה ה' עם השופט לשון יחיד והושיעם מיד אויביהם כל ימי השופט וגו' והיה במות השופט ישובו והשחיתו אך בחייו שמעו לו ודו"ק:

ומי היו. לפרש ויהי בימי שפוט השופטים משמע ששפטו שני שופטים ביחד:

ברק ודבורה. שהיו בזמן אחד כמ"ש בשופטים ד' ודבורה אשה נביאה אשת לפידות היא שופטה וגו' ותשלח ותקרא את ברק וגו':

שמגר ואהוד. שכתוב בשופטים סוף ג' ואחריו היה שמגר בן ענת היינו אחר אהוד ואח"כ כתוב ויוסיפו בני ישראל לעשות הרע בעיני ה' ואהוד מת לא אמר ושמגר מת הרי דשמגר היה בימי אהוד והיו שניהם יחד ועי' בסדר עולם פרק י"ב ואחריו אהוד בן גרא פ' שנה בימיו היה שמגר בסוף ימיו ואותו הפרק בימי עגלון היה ויהי בימי שפוט השופטים וכו' ע"ש ביתר ביאור:

דבורה וברק ויעל. כמ"ש בשירת דבורה בימי שמגר בן ענת בימי יעל משמע שגם יעל שופטת כמו שמגר ומה שלא חשב שמגר שלא הצליח עוד רק בפעם הראשון ולא נזכר בשירה רק לרעה חדלו ארחות וגו' חדלו פרזון וגו' רק יעל הצליחה כמ"ש תבורך מנשים יעל:

פסקה ב

כי זנתה אמם. הובישה הורתם ודורש אמם על בני כנסיה שלהם כמ"ש בתרגום יונתן כנישתהון הם עמי הארץ שזונים כשהובישה הורתם הם הת"ח המורים בתורה ואינם מקיימים:

וכי חכמתו של ר"ע שהיה מסכן. עי' קהלת רבה פי"ב פסוק וחכמת המסכן:
שמשון הלך אחר עיניו. והיה שופט את ישראל ואיך היה יכול להוכיח שלא ילכו בתאוות לבם וכמ"ש ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם והוא בעצמו הלך אחר עיניו וע"כ לקח אשה מבנות פלשתים:
ויעש אותו גדעון לאפוד. וס"ד ויזנו כל ישראל אחריו שם:
ואם שיקר קרוי חמשה שמות. המבוארים שנקרא בהם דיין רע וגורם לחמשה דברים האמורים בדיין רע:
וכתוב בא זדון. עי' ב"ר סוף פרשה ס"ג:
האזכה במאזני רשע. וס"ד ובכיס אבני מרמה. אלא ובכיס אבני וכו' לא די שאינו זוכה כלום אלא שנעשה כיסו ריקם ומרמה ועי' תנחומא תצא סי' ח':

פסקה ג

ברכות מברכות. פירוש מעשים טובים שראויים לברכה נאמרו בלשון ברכה. ומעשים רעים שראויים לקללה נאמרו בלשון קללה:
לא תעשו לכם. קללה והבטחה של עניות:

פסקה ד

עשרה רעבון. ב"ר פרשה כ"ה סי' ג' ופרשה ס"ד סי' ב':
ואחד בימי אליהו. כאן הוחלפו המאמרים גם חסר וכצ"ל ואחד בימי דוד שנאמר מ"ב כ"א ויהי רעב בימי דוד ג' שנים ואחד בימי אליהו שנאמר חי ה' אשר עמדתי לפניו אם יהיו השנים האלה טל ומטר ואחד בימי אלישע שנאמר ויהי רעב גדול בשומרון וכ"ה שם ושם בב"ר גם אל שפוט השופטים מקומו שם ושם קודם דוד אלא כאן שהוא מקומו חושבו לבסוף כדרך המדרש שהדבר העקרי דורשו בסוף. אלא דמ"ש ואחד שמתגלגל ובא דהיינו לעתיד לבא חושבו בעשירי:
ראוי לבא בימי שאול. שהרי בחטא שאול בא הרעב כמ"ש ויאמר ה' אל שאול ואל בית הדמים וגו':
כולם לא באו. כ"ה גם בב"ר פרשה ס"ד שם ותיבת כולם יתפרש בדוחק על כל הג' שנים ועי' ב"ר פרשה כ"ה שם גירסא אחרת:
מביא יתד ותוקעה. חסר וצ"ל ותולה עצמו בה ואח"כ ותולה קופתו כ"ה בב"ר שם ושם כך כאן שקל כח בני הדור שיכולים לשאת:
שנים באו בימי אדם הראשון. צ"ל בימי אברהם ועי' מ"כ בב"ר פרשה כ"ה:
מ"ב היו ונעשו מ"א. צ"ע מנין לו:

לא יצא ישראל חו"ל. ואבימלך יצא לפיכך נענש ב"ר שם:
בשעת הדבר. כמ"ש ואתם לא תצאו איש מפתח ביתו עד בוקר וכמ"ש חבי כמעט רגע עד יעבור זעם. בשעת מלחמה כמ"ש ויקרא כ"ו כ"ה והבאתי עליכם חרב ונאספתם אל עריכם וכמ"ש בירמיה ח' י"ד האספו ונבואה אל ערי המבצר:
ובשעת רעבון פזר. כמ"ש מלכים ב' ח' שאמר אלישע לשונמית וגורי באשר תגורי כי קרא ה' לרעב וגו' ותגר בארץ פלשתי שבע שנים:
שהפיל לבן. שאם היה איש קטן כאחד העם לא היה נענש אלא על שהיה איש גדול תלו בטחונם בו:

פסקה ה

וילך איש גרדום. הוקשה לו מ"ש וילך איש מבית לחם יהודה לגור בשדי מואב הוא ואשתו ושני בניו כך הי"ל וילך איש ואשתו ושני בניו מבית לחם יהודה לגור בשדי מואב ע"כ דורש שלכך נתקו הכתוב לעצמו שמיד בצאתו חשבו לשיריים וגרדומים ומופסק מכל אשר לו כמו גרדומי ציצית:
סוסיהם פרדיהם. כשעלו מן הגולה בימי עזרא כמ"ש עזרא ב' פסוק ס"ה:
אלא להלן ע"י שהיו. כאן במדרש דפוס פרד"א חסר וכצ"ל ע"י שהיו באים מחו"ל לארץ יחס הכתוב ממונם וכאן ע"י שהיו יוצאים מהארץ לחו"ל וכו':
אר"ל כ"מ. אסתר רבה פסוק בימי ב':

פרשה ב

פסקה ב

פתר קרייה בדוד ובני שלה. עי' ב"ר פ' ס"א סי' ד' וצ"ע:
ויך אלחנן בן יערי. דורש מדה ט"ו שכאן כתוב ויך אלחנן בן יערי אורגים בית הלחמי את גלית הגתי ועץ חניתו כמנור אורגים ש"ב כ"א י"ט ובשמ"א י"ז מפורש שדוד הרג את גלית הגתי והכריע שגם פסוק ויך אלחנן וגו' הכוונה על דוד שהיה בית הלחמי ובשניהם כתוב גלית הגתי ועץ חניתו כמנור אורגים לראיה שהכל אחד. ועוד הכריח שהרי כתוב בשמ"ב סוף כ"א ויפלו ביד דוד וביד עבדיו ולא נזכר אצל ד' גבורים אלו של בני הרפה דוד כלל אלא כנ"ל ועי' לקמן פסוק ותשנה קולן סוטה מ"ב הכל בשיטה אחת ודו"ק:
גדול ביער. שהיה רועה צאן במדבר:
שעסק בפרוכת. של המשכן שבגבעון וגם לפני הארון עמו בציון כמ"ש ש"ב ו':
כרתי ברית לבחירי. וס"ד נשבעתי לדוד עבדי:

נשבע ה' לדוד. אמת מפרי בטנך אשית לכסא לך:
עיקר סנהדרין. עי' מ"כ גם יתכן כמ"ש חז"ל כל שאינו יודע לטהר את השרץ בק"ן טעמים וכו' וזהו ואנשי כוזבא:
חכלילי עינים מיין בברכת יעקב ליהודה בויחי:
סודרין דהלכה בשנים. כמ"ש ברכות ס"ג הסכת ושמע הס ואחר כך כתת לגרוס והדר לסבור כסידור השניים החיצינים לנסוך ולגרוס והפנימים לטחון וזהו כתת וזהו סודרין את ההלכה וכו' ומ"ש נקיים כחלב כמ"ש שי"ר סוף פסוק כי טובים דודיך מיין מה חלב נקי אף דברי תורה נקיים שהחלב מתולדתו יוצא נקי בלא פסולת ועי' עוד שי"ר פסוק עיניו כיונים:
תהי נא ידך בי. וס"ד ובעמך לא למגפה שמסר עצמו למיתה על ישראל:
ה' אלהי אברהם. ד"ה א' כ"ט י"ח בתפלת דוד:
שבא מבית לחם. כמ"ש ש"א י"ז י"ב ודוד וגו' מבית לחם יהודה:
והדברים עתיקים. ר' אייבו אמר זה דוד ושלמה וכו'. כאן בשיבוש וה"ג בילקוט ד"ה סי' ד' שבא מבית לחם עם המלך במלאכתו וגו' זה דוד ושלמה שנטפלו עם הקב"ה בבנין ביהמ"ק עם ה' ממ"ה הקב"ה במלאכתו בביהמ"ק ומ"ש והדברים עתיקים כוונתו לדרוש כמו שדרש אצל רחב דרשה הא' מעתיקו ש"ע או הדברים סתומים כאן ומפורשים במקום אחר וכמ"ש עוד בסמוך בדרשה שעל משה וע"ש בילקוט עוד שינויים השמות הדורשים:
עם המלך שלמה. וזהו עם המלך במלאכתו וכמ"ש בגמרא שהביא לו יהוידע את השמיר:
ירמיה ויחזקאל. שהיו נביאים וכהנים וזהו עם המלך במלאכתו כמ"ש בדרשה ראשונה:
זה בועז ורות. אבות הראשונים של מלכות ב"ד:
כנטע במלכותו. הולך וגדול למעלה כנטיעה:
עד שראתה שלמה בן בנה יושב ודן. וזהו עם המלך זה שלמה במלאכתו היינו המשפט שהוא מלאכת המלך ישבו שם היינו בת שבע ורות ותיבת ישבו פירושו משפט כמ"ש ב"ר פרשה נ' סי' ג' ולוט יושב ועלי יושב:
ותשב לימינו זו רות. שהרי כתיב וישם כסא לאם המלך ובמקום ששם הכסא שם ישבה ואיך אמר ותשב לימינו ע"כ דורש שמ"ש ותשב לימינו אינו על בת שבע אם המלך אלא אחרת בדומה לה היינו ע"כ רות אם המלכות ולולי דמסתפינא היה נראה לי להפך הגי' וישם כסא לאם המלך זו רות דאם הכוונה על בת שבע תיבות אם המלך מיותרים

שהרי בה מדבר היה די שיאמר וישם לה כסא אלא הכוונה לאמן של מלכות זו רות וכ"ה בהדיא בב"ב דף צ"א וישם כסא לאם המלך א"ר אלעזר לאמן של מלכות ותשב לימינו זו בת שבע שבה מדבר. ומ"ש שישבו עמו בדינן של זונות שמאחר שהכתוב משבח לדין זה של זונות כמ"ש וישמעו כל ישראל את המשפט אשר שפט המלך ויראו מפני המלך א"כ מ"ש עם המלך במלאכתו ישבו היינו במלאכתו המיוחד המשפט המפורסם הנ"ל דינן של זונות שבשעה שישבו אז בא לפניהם דין הזונות ועל זמן זה כוון במ"ש אז תבואנה ודו"ק:

פסקה ג

ויוקים זה משה. שהקים את השכינה ממקומה שלא היה אחר בעולם שיוכל לעשות כן:
כמו כזבים. כמ"ש במ"ר פרשה כ"ג סי' ח' לא איש אל ויכזב לא איש עשה לאל שיכזב ולא בן עמרם עשה אותו שיתנחם וכו' וינחם ה' על הרעה:
וישובי לחם שעלה למרום ושבה וכו'. ששבה התורה ע"י שנלחם עם המלאכים ודורש לחם מלשון מלחמה גם דורש לשון לחם ממש כמ"ש לחמו בלחמי:
עלית למרום. עי' שמ"ר ריש פרשה כ"ח:
והדברים עתיקים. כאן מקומם של ג' תיבות כד"א ויעתק משם ובטעות נדפסו בשורה ג' שדורש עתיקים מלשון ויעתק שעקר ונסע משם וכאן פי' והדברים עתיקים היינו הלוחות עשרת הדברים שנתן להם עתיקים היו שנעקרו מהם ושברם ומ"ש וכ"ה הגי' בילקוט ד"ה ד':
שנאמר פסל לך. וס"ד שני לוחות אבנים כראשונים:
ממעתיקו של עולם. כמ"ש המעתיק הרים ממקומם ויותר נראה שצ"ל מעתיקו של עולם זה הקב"ה שנקרא עתיק יומין וכמ"ש לעיל בדרשה הא' שעל רחב וכ"ה בב"מ דף צ"א וכ"ה הגירסא בילקוט:
המה היוצרים וכו' ד"א. כצ"ל ד"א המה היוצרים אלו נפשותיהם של צדיקים שבהם נמלך וכו' המה היוצרים ע"ש וייצר ה' את האדם וכ"ה בילקוט שם וכמ"ש ב"ר פרשה א' סי' ד' שישראל והאבות ושמו של משיח קדמו לעולם ועי' ב"ר פרשה חי"ת סי' ז':
גבול לים. כמו גדר שלא יצא מגדרו:
שבם נמלך. אולי דורש במלאכת מלשון המלכה ועצה כשנמלך לברא העולם:

פסקה ד

ויוקים זה אלימלך. שמאחר שמרומז כאן הבנים עם אמם ועם רות א"כ מ"ש ויוקים זה אבימלך שנקרא ג"כ יוקים:

מפורש בפני עצמו. וכמ"ש אשר העתיקו אנשי חזקיה מלך יהודה ואיתא בילקוט משלי סי' כ"ה בשם מדרש אין העתיקו אלא פירושו וכו' ע"ש:

פסקה ה

אלי תבא מלכות. שהיה משבט יהודה וממשפחת נחשון בן עמינדב נשיא השבט היה סבור שממנו וזרעו יצאו מלכים:

מחלון שנמחו. שהיל"ל שם האחד מחלון ושם השני כליון וכתוב ושם שני בניו מחלון וכליון משמע ששניהם נקראו מחלון ושניהם נקראו כליון וזהו שאמר מחלון שנמחו ששניהם נמחו וכן כליון שמתו בלא בנים. מחלון נוטריקון נמחו מן וע"פ מדה ט' פי' מן העולם וכן כליון:

אבגיניסטון. עי' ויק"ר פרשה ב' סוף סי' א' ושם הגירסא אבגינוס ופי' במו"ע בלשון יווני איש מיוחס ועי' בריש מדרש שמואל:

אפרים ראש השבט. וכל זה בכלל מ"ש ואולם אחיו הקטן יגדל ממנו. ועי' ב"ר פרשה צ"ח:

ויבואו שדי מואב ויהיו שם. שמ"ש ויהיו שם מיותר אלא תחלה ויבואו ולא היו בשדי מואב הם הכפרים כ"א בכרכים ואח"כ ויהיו שם בכפרים גם יתכן שדורש מ"ש אח"כ וישבו שם כעשר שנים שתחלה באו והיו שם איזה זמן ויצאו משם ואח"כ חזרו לשם והיו שם כעשר שנים:

פסקה ז

מת האיש מי מחסרו. מי המצטער והמרגיש באיש שאינו ת"ח ולא צדיק ולא איש עובד הבריות רק אשתו מרגשת ומצטערת אבל העושה מע"ט הכל מרגישים בחסרונו:

פסקה ח

נעשית היא שירי מנחה. כמ"ש יומא ס"א שירי מנחה מעכבים את הקומץ הרי שיש צורך קדושה גם בשירי מנחה וכן נעמי אע"פ שמת בעלה עיקר הבית נשארה היא עדיין עקרת הבית דאם לא כן כל זה מיותר:

פסקה ט

לא גיירום ולא הטבילום. שעדיין היו אסורים לבא בקהל ולא היה מועיל אם היו מגיירין אותן והיו נענשים אם היו לוקחים אותם לנשים וכצ"ל ולא ההלכה עמוני ולא עמונית מואבי ולא מואבית להתחדש ולא היו נענשים עליהם ופי' משום לא יבא עמוני ומואבי בקהל ה' כי לא נשאום לשם אישות רק לשם זנות:

שראתה בדברי חמותה. רות נוטריקון ראתה חמותה ופי' דברי חמותה:

בנותיו של עגלון. כמ"ש לעיל פסוק ויהי בימי ד' ריב"ל א' שמגר ואהוד שהיו בימי עגלון כמ"ש סדר עולם פרק י"ב:

שנאמר דבר סתר וגו'. שופטים ג'. מעמיד ממך בן היינו מבתו רות שהיה לו מכבר ואבדה מלכותו והיו בנותיו יתומות ונשאום מחלון וכליון. וכמ"ש בזוהר בלק פסוק ויאמר מואב אל זקני מדין בדברי הינוקא דהא בימיהון דשופטים נפקת רות וברתא דעגלון מלכא דמואב הוה מית עגלון וכו' ודא ברתא אשתארת והות בבי אומנא ובשדה מואב כיון דאתא אלימלך נסבה לבריה ע"ש שלמדה כל דרכי היהדות שם קודם שנתגיירה:

כעשר וכשלשים כו'. שי"ר פסוק כמגדל דויד וכו':

פסקה י

ר' חנינא בר אבין וכו'. ויק"ר פרשה י"ז סי' ג' כה"ע באריכות:

א"ר יודין לבדי עוד זה מדבר. ה"ג בויק"ר שם א"ר יודן לבדי ועל לבדי להגיד לך כיון ששמע מיד מת עוד זה מדבר וזה בא ויאמר וכאן נלקה בחסר ויתר:

הן ארץ כשדים. ישעיה כ"ג לא היה פי' הלוואי שלא היה בעולם (שהוא אחד מג' דברים שנתחרט כ"י עליהם שבראם):

בא להפיל אימתו עלי. וזהו ובוז משפחות יחיתני הוא יפיל אימתו עלי ויחיתני:

שאמר לו אש אלהים. עי' מש"ש שם בויק"ר כל הענין ותבין כאן:

מיד לקח לו חרס. צ"ל ואח"כ לקח לו פי' שאחר שלקה בממונו ובבניו ואח"כ נגעה המכה בגופו:

ואף בנגעים כו'. לא כפי הסדר שכתוב בתורה תחלה נגעי אדם ואח"כ נגעי בגדים ואח"כ נגעי בתים אלא בהיפך תחלה נגעי בתים ואח"כ נגעי בגדים ואח"כ נגעי אדם וכמ"ש מפורש במדרש תדשא פרק י"ז ונתתי נגע צרעת וכו' אינם באים על בריות כשם שהם כתובים בתחלה אמר הקב"ה ילקה בהונו ואח"כ בביתו ואח"כ בבגדו ואח"כ באדם עצמו וסדר התורה תחלה על האדם ואח"כ על בגדים ואח"כ על הבתים אלא על פי כלל זה שאין בעל הרחמים פוגע בנפשות תחלה בהכרח לדרוש ע"פ מדה ל"ב:

ואח"כ וימת אלימלך. צ"ע שעושה אלימלך טפל למחלון וכליון כמו ממוניהם ובויקרא רבה שם לא גרס ואחר כך וימת אלימלך:

ותשאר האשה. משני ילדיה ומאישה וכל זה מיותר ודורש שתחלה אחר מות אישה נשאר הבית עדיין בהנהגתו והיא היתה עקרת הבית על בניה ועל כלותיה שעל כן דורש לעיל שנעשית שירי מנחה כנ"ל אך כאן נעשית שירי שיריים שאין בהם צורך כלל:

פסקה יא

שמעה מהרוכלין המחזירין בעיירות. פי' שמעה והבינה שמאחר שנראים רוכלין מחזירין בעיירות למכור תכשיטי נשים כמו שתיקן עזרא שבשנות רעבון שאסור בתשמיש המטה אין רוכלין מחזירין בעיירות וזהו מה שמעה והבינה כי פקד ה' את עמו לתת להם לחם שהרי רוכלין מחזירין ועי' בספרי מדרש תנאים בליקוטים וחידושים דשם מבואר יותר:

בא"י בעבור עמו ונחלתו. וכן כאן כי פקד ה' את עמו בשביל עמו:

למעני למעני. ישעיה מ"ח י"ט וס"ד כי איך יחל וכבודי לאחר לא אתן. פי' שלא יתחלל בגוים:

פסקה יב

ותצא מן המקום. ב"ר פרשה ס"ח סי' ו':

ותלכנה בדרך. שתיבת בדרך מיותר אלא להורות שהיא הדרך שהיה שלא כדין אלא שחשבו שעל שהוא לשוב אל ארץ יהודה מותר יהיה ביו"ט כמ"ש לקמן פסוק ותלכנה שתיהן בביאורי:

בהלכות גרים. וכמ"ש בפסוק הסמוך שובנה אשה לבית אמה היינו שהתחיל לדחות אותן כהלכה שמתחלה שבא צריך לדחות וכמ"ש לקמן פסוק ט"ו הנה שבה יבמתך אל עמה ואל אלהיה וכן הכוונה במ"ש לבית אמה ותיבות ותלכנה בדרך מיותרים שהיה די במ"ש ותצא מן המקום לשוב אל ארץ יהודה ע"כ דרש שפי' שעסוק בענין שגורם לשוב לדת ארץ יהודה וכמ"ש תענית י' אצל אליהו ואלישע ויהי המה הולכים הלך ודבר שעסקו בד"ת וכן כאן:

לבית אומתא. שהיל"ל לבית אביה ע"כ דורש אמה אימתה דתה ואלהיה:

פסקה יג

אבנימום הגרדי. כמ"ש ב"ר פרשה ס"ה סי' כ' פתיחא ב' דאיכה רבתי לא עמדו חכמים בעולם כבלעם ואבנימוס הגרדי וכו' ע"כ הלך ר"מ אליו והביא המעשה לפרש לבית אמה כפשוטו:

פסקה יד

שוויתרו לה כתובתיהן. כמ"ש בועז לזקנים כי קניתי את כל אשר וגו' מיד נעמי והיכן כתובת רות אלא שוויתרו לו וסובר שנשאום לנשים בכתובה וקדושין שכבר נתחדשה ההלכה:

ולא איסור ולא היתר. צ"ע שהרי הרבה אנו לומדים ממגלה זו דינים רבים יותר ממגלות אחרות דינים שהל' גרים בארץ ישראל ההלכה של שאילת שלום בשם מואב ולא מואבית וגאולת שדות ולהקים שם המת על נחלתו אף שלא באחים רק בקרובים ולקנות דבר בחליצת נעל וברכות חתנים בעשרה ואיך אומר ולמה נכתבה והודעת שכר טוב לגמ"ח הוא פרט אחד ומפורש הרבה בתורה ובנביאים וכתובים וצ"ע:

שכר טוב לגומלי חסדים. כמ"ש לקמן פסוק ישלם ה' פעלך ובמה גדול כחן של גומלי חסדים וכו' ע"ש ותבין גם כאן:

פסקה טו

יתן ה' לכן. ולא פי' מה יתן שמ"ש ומצאנה מנוחה ענין אחר הוא ע"כ דורש ע"פ גז"ש ומדה י"ז ויתן ה' חכמה:

ומצאנה מצאן כתיב. חסר ה' להורות שאין המוצאות חסר אחת כמ"ש אצל שלמה ד"ה א' כ"ב ט' אצל שלמה הוא יהיה איש מנוחה ומ"ש אחת מוצאת היינו רות ומ"ש את שתי בנותיך הנמצאות וכמ"ש ב"ר פרשה נ' סי' יו"ד זו רות המואביה ונעמה העמונית הרי שרות מן הנמצאות והיא מוצאת מנוחה הנ"ל:

וכי יש אדם מיבם. צ"ע מה כל הטענה הזאת שהעריכה נעמי שלא יוכלו לישא בניה אף אם תלד בנים ולמה לא יוכלו לישא אשר יטב בעיניהם משאר העם ונראה שנעמי ידעה ברוה"ק שלא יתכן שישאו אנשים מכל ישראל והיה כן שנתקיימו דבריה שנשאת לאחד ממשפחתה וגואליה:

פסקה טז

שובנה שובנה. בפסוק ח' שובנה אשה לבית אמה בפסוק י"א שובנה בנותי למה בפסוק י"ב שובנה:

בחוץ לא ילין גר. שאין להכביד בדחייתו עד שישאר בחוץ:

גם הייתי הלילה. בלילה ולא ביום ללמד כנ"ל:

פסקה יז

גם הייתי הלילה. אעפ"י שזקנתי אולי ע"י תקוה ובטחון ותפלה הייתי זוכה להיות לאיש וגם שיעשה לי נס גדול כזה שילדתי בנים שני זכרים:

אל בנותי אללי בנותי. שהיל"ל לא כן בנותי כמו שאמר בשאר מקומות כמו לא אדוני גם יקשה איך אמרה כי מר לי מאד איזה טעם הוא על מ"ש אל בנותי ע"כ דורש אללי לי כי מה. ומ"ש בשבילכם בעונש שנשאו בני אתכן לנשים שע"כ מתו בעלי ובני ואבד כל ממוני:

פסקה יח

פתר קרייה במשה. פסוק הלהן תשברנה שהיל"ל הלהם תשברנה ע"כ דורש ע"פ מדה כ' אם אינו ענין הלהן תשברנה על תיבת הן שברתי וקויתי שיעשה לי חסד וטובה בתיבת הן אך הלהן תעגנה מלשון יגיעה:

הן שבקת גבי. עזבת הן הטוב שקויתי לשילום טוב עבורו ועדיין אני תובע עבורו:

פסקה יט

יד תבעו. מי יתן מותנו ביד ה' (שמות ט"ז ג') ויד פגעה בהם כמ"ש דברים ב' ט"ו וגם יד ה' היתה בם להומם מקרב המחנה ולא בקרב המחנה אלא כשיצאו וכן הובא פסוק זה בילקוט רות וכאן חסר כמ"ש בסוף פתיחתא ל"ב דאיכה שהיו יוצאים כל ט' באב לחפור להם קברים ומתים שם וכן כשיצאו למלחמה בלא רצון ה' ונופלים ביד אויביהם כמ"ש אחר חטא מרגלים ויכום ויכתום עד החרמה אך באלו שישבו במחנה לא נגעה בהם יד ה':

בכל אשר יצאו. שופטים ב' ט"ו היינו אלימלך שיצא מארץ לחוץ לארץ היתה בו יד ה' זה הדבר כנ"ל וכ"ה בהדיא בסדר עולם פרק י"ב לראיה שענין אלימלך היה בתחלת ימי שפוט השופטים וזהו שאמרה נעמי כי יצאה בי יד ה' ודרשה זאת היא השייכת לפשט הכתוב ובאגב זו הובא הדרשה של יד תבעו כו':

אף בניהם וכו'. שאצל פסוק וגם יד ה' הנ"ל כתוב ויהי כאשר תמו וגו' וידבר ה' וגו' צוה על ענינים של כניסת הארץ כמ"ש קומו סעו ועברו את נחל ארנון:

פסקה כ

ויתיצב ארבעים יום. ש"א ט"ז י"ז ותיבת ויתיצב מיותר ע"כ דורש שהיה עומד ויציבה ברגליו מ' יום לצער את ישראל ע"פ מדת מנגד כנגד מ' פסיעות של אמו ערפה או ד' בניה סף ומדין גלות וישבי בנוב כנגד ד' מילין כדלעיל סוף פסוק ותצא שהלכו ביו"ט חוץ לתחום ומ"ש להרפה זו ערפה שה"א ועיי"ן מתחלפין באחה"ע:

ממערכות ממערות כתיב. ובפסוק ד' שם י"ז כתוב ממחנות פלשתים ולמה שינה כאן לכתוב ממערות לדרוש נוטריקון ממאה ערות ובהכרח לומר שאע"פ שהיתה ערפה ממואב קרבוה פלשתים עם בניה הגבורים להלחם בישראל וצ"ע מנין לו שהיה באותו הלילה ועי' מדרש שמואל רבתא פרשה כ':

הכלב אנכי. שם י"ז ויש תמיהות מתקיימות ופי' הכשילו שנדע אנחנו לדרוש יחוסו וכמ"ש בהדיא סוטה דף מ"ב ע"ש כה"ע וצ"ע איך דורש שגלית היה בן ערפה ונתעברה בו בלילה שפירשה מנעמי שהרי דוד היה בן ישי בן עובד דור שלישי לרות ואם כן האריך

גלית ימים כנגד עובד וישי שהאריכו ימים מאד כמ"ש ב"ר פרשה צ"ו סי' ד' עי' מה שכתבתי בפירושי ודרשה זו סמוכה על מ"ש לעיל ריש פרשה ב' בני שלה ויך אלחנן וכו' את גלית ע"ש כל הענין ודו"ק:

פסקה כא

כל נשיקה. ב"ר פ"ע סי' ב' וש"נ:

ששבה אל עמה שבא וכו'. כמ"ש לעיל פסוק ותאמר נעמי לבית אמה לבית אומתה:

פסקה כב

אמרה לה אל אשר תלכי. שלפי פשוטו היה די שעיקר הדברים עמך עמי ואלהיך אלהי אלא שגם שאר הדברים היו עקרים לענין גירות רות:

פסקה כג

באהל מועד בגלגל. עי' שי"ר סוף פסוק משכני והדברים דומים ושכינה וכנסת ישראל אומרים כך:

אלו ד' מיתות ב"ד. נעמי אמרה לה ד' מיתות ב"ד והשיבה באשר תמותי אמות. ואמרה לה דין ב' קברות והשיבה ושם אקבר. ואמרה לה נעמי כל מה שאת יכולה וכו' אבל לעתיד אין שם מקום לקיום המצות אחר המות והשיבה רות כי המות יפריד ביני כמו בינך ורק לסגל מצות ומע"ט בעודנו בחיינו:

פרשה ג

פסקה א

זש"ה קטן וגדול שם הוא. שייכות דרשה זו לכאן שדורש בסמוך פסוק כי המות יפריד ומביא עוד ג' פסוקים באופן הנ"ל:

מכעיס את יצרו. ואם עושה רצון יצרו מכעיס ליוצרו וכשמת נעשה חפשי מאדונו המושל בו ולשון הילקוט איוב ג' ועבד חפשי מאדוניו האדם בחייו הוא ליצרו וליוצרו בשעה שעושה רצון יוצרו מכעיס יצרו וכן להיפך מת יצא לחירות הרי פסוק א':

השפלה הגבה. השפלה בעוה"ז הגבה בעוה"ב וכן בהיפך הרי פסוק ב':

הסר המצנפת מרבותינו. בגיטין דף יו"ד איתא א"ל ריש גלותא לרב הונא כלילא (לחתנים) מנלן דאסור וכו' א"ל רב חסדא קרא כתיב והסר המצנפת והרם העטרה וכו' בזמן שהמצנפת בראש כה"ג עטרה בראש חתנים וכו' אלא חסדא שמך וחסדאין מילך ע"ש:

פסקה ב

כי מי אשר יבוחר. קה"ר פסוק זה וס"ד כי לכלב חי הוא טוב מן האריה המת:

תמן תנינן. ברכות ריש פרק הרואה:

מתפלל על הרשעים. על רשעים כאלו כתיב כי רשעים יאבדו וכתיב באבוד רשעים רנה:

יבחר כתיב. אע"פ שהיה רשע כל ימיו ובחר בדרכי צדיקים הם החיים יש בטחון שיקרבם הקב"ה:

שפשטו ידיהם בזבול. חיילותיו של נ"נ וכדומה ודורש פסוק תהלים מ"ט וצורם לבלות שאול מזבול לו שיבלו צורתם בשאול לעולם מזבול לו מחטא הביהמ"ק שנקרא זבול ועליהם אומר בירמיה נ"א שמדבר על חיילותיו של נ"נ וישנו שנת עולם שלא יעמדו בדין על שעשו תשובה:

בעוה"ז מי שהוא כלב. בזוי ושפל בעונותיו יכול לתקן בתשובה להיות נכבד וחשוב כארי הרי פסוק ג':

אמר דוד לפני הקב"ה. שבת דף למ"ד:

חביבה עלי תפלה. בגמרא איתא יום אחד שאתה עוסק בתורה שנאמר כי טוב יום בחצריך מאלף:

ארכיות ארכיות. לעיל פסוק וימת אלימלך:

שלא תרד עליו השמש. זהו כי לכלב החי הוא טוב מן האריה המת שהתירו לטלטל הנבלה לכלבים ולא התירו לטלטל גוף דוד עי' רש"י שם בשבת ל' שהפירוש הב' לא יתכן לפי המדרש הרי הפסוק הג':

פסקה ג

מעוות לא יוכל לתקון. מדרש קהלת פסוק זה וזהו הפסוק הד':

זה השער לה'. וכמ"ש וישכן מקדם לג"ע את הכרובים ואת להט החרב המתהפכת לשמור את דרך עץ החיים שלא יכנסו בו הרשעים:

פסקה ד

דלימא. הוא מעשה בלשון ירושלמי והובא המעשה בשמ"ר פרשה נ"ב סי' י"ג:

וחזא חדא ידא. בתענית כ"ה מעשה כזאת אצל ר' חנינא בן דוסא:

לית היא אלא מאה מנה. לפי גודל ההוצאה שעשית כאלו היה לך מאה מנה ובאמת לא היה לו כלום.

זבינתא למאריהון. מה שלקחת לצרכי יו"ט והדנרין לרבינו שנתן לו הוא רבינו הקדוש ר' יהודה הנשיא ומרגליתא למרא להקב"ה שנתן לו:

שמע רבינו מצטער. ששמע רבינו שר' שמעון מצטער מדברי אשתו:

ולא אמר ר"ל. קה"ר פסוק כי הולך האדם אל בית עולמו ולא שאשת רשב"ח אמרה כן בשם ר"ל שהיה בדור שאחריו אלא המדרש הביא כן בשם ר"ל אך היא אמרה בלשונה:
נס האחרון. שי"ר פסוק ידיו גלילי זהב:
מנסב ליה. כשלקח וקבל המלאך בחזרה את המרגלית היתה יד המלאך למטה וכשהושיט המלאך לר' שמעון מתחלה היתה יד המלאך למעלה מיד ר"ש וכדרך המלוה שידו למעלה מיד הלוה:
קציר העומר היה. כמ"ש והמה באו בית לחם בתחלת קציר שעורים היינו העומר ראשית קצירך ואז נתקבצו כל אנשי בית לחם למקום אחד כמו שאר העיירות:
אבצן היה משיא. אבצן היה מבית לחם והיינו בועז מבית לחם שכתוב באבצן (שופטים י"ב:ט') שלשים בנות שילח החוצה ואז באו רות ונעמי ועי' לקמן פסוק ותשב נעמי:
מי כמוך חסין יה. ואמונתך סביבותיך סמך הדרשה כמו שדרשו חוסן זה סדר נשים שאתה עושה בזה נפלאות מי כמוך וכמו שדרשו על פסוק חונה מלאך ה' סביב ליראיו ויחלצם וסובבים ליראיו הם נשיהם כמ"ש נקבה תסובב גבר וסביבותיך פי' סביבים שלך הם נשים של צדיקים אתה עושה עמהן אמונותיך:
ונתכנסו כ"י וזיל כל עמא. הביא המדרש שני נוסחאות ופירוש אחד להם:
ואת אמרת. וזהו שאומר הפסוק הזאת נעמי וכן בסמוך:
למה וה ענה בי. אם נעימה במעשים אני למה ענה בי:
שהייתי מעוברת. כמ"ש קהלת כעצמים בבטן המלאה:
ענה בי מדת הדין. שמדת הדין ענה ויסר אותי:
כל עניני לא הוה. כנסת ישראל אומרת כך ברוח הקודש כמו שכתב לעיל סוף פרשה ב' באשר תלכי וכמה שכתוב ופניתי עליכם וכן בתוכחות עי' תורת כהנים שם וכמה שכתב אך בי ישוב יהפוך ידו כל היום:

פרשה ד

פסקה א

גדול שהוליד. צ"ע על איזה גדול כוונתו:
וישלחו שבטי ישראל אנשים בכל שבטי בנימין. מה הרעה הזאת אשר נהיית לאיש בכם. לפי גירסא זו צ"ע איך שייך פסוק זה למ"ש הוליד בשדי מואב ויתכן שהכוונה על פסוק שם באותו ענין בשופטים (כ"א י"ג) וישלחו כל העדה וידברו אל בני בנימין אשר בסלע רימון ויקראו להם שלום וגו' ויתנו להם הנשים אשר חייו והענין בזה מדבר בבני בנימין כמ"ש שם ובנימין הוליד. וסלע רימון יתכן שהוא במואב כמ"ש ישעיה ט"ז

בנבואת מואב מסלע מדברה וכאן כתיב וינוסו המדברה אל סלע הרימון ויתכן שהגדול הוא שאול שברח אז לשדי מואב והיה מבנימין והדברים סתומים:

משוחרר מן העונות. פי' מן היצה"ר והתאוות המביאות לידי עונות וע"כ היה יכול להוליד בשדי מואב לשם מצוה להקים שם המת על נחלתו:

ויש אדם מוליד נשיו. שכתוב הוליד וגו' את חושים ובערא נשיו. ואח"כ אמר ויולד מן חדש אשתו שמ"ש נשיו משמע שלא היה לו רק שתי נשים חושים ובערא ואח"כ אמן מן חדש אשתו הרי שחודש לבד היא אשתו והם שני כתובים מכחישים ודורש ומכריע ע"פ מדת ממעל שכל שמות אלו אינם כפשוטם אלא לדרשה שחש וביאר וחידש ההלכה שע"כ הוליד ממנה:

שחש כנמר. אולי צ"ל שחש כנשר כמ"ש (חבקוק א' ח') כנשר חש לאכול. גם יתכן לקיים הגי' וכמ"ש חבקוק בפסוק הנ"ל וקלו מנמרים סוסיו כנשר חש וכתיב מנשרים קלו הרי שהנמר קל כמו נשר ויתכן שיאמר חש כנמר שפירושו קל ומהר ועי' קה"ר פסוק מי יאכל ומי יחוש ומ"ש שביאר דורש ובערה בע' כמו ובארה בא' שהע' וא' מתחלפין באותיות אחה"ע:

יתרא הישראלי. ש"ב י"ז כ"ה. יתר הישמעאלי ד"ה ב' כ"ז ובשניהם כתוב ואבי עמשא והם שני כתובים מכחישים:

וחגר חרבו כישמעאלי. יתכן שהכוונה כמ"ש חז"ל שאסור לכנוס לבית המדרש בכלי זיין אך דרך הישמעאלים לחגור קנזאל כמו חרב קטן לתכשיט ולא נחשב לכלי זיין ויתכן שבזה מותר ליכנס לבית המדרש:

שכל מי שיבטל הלכה זו בחרב הזאת וכו'. וזה תימא נפלא מה ענין חרב וחנית אצל ההלכה אם דורש ומתקבל אצל רוב החכמים הלא יקיימו ההלכה ואם לא יתקבל לרוב החכמים ידחו דבריו ולא יועילו אלף חרבות. ועוד אם ירצה להרוג יהרגוהו גם אחרים בחרבותם. ובהכרח לומר כמ"ש רוממות אל בגרונם וחרב פיפיות בידם שהחריף בתורה יקרא שנון ושינון וכמ"ש ושננתם שיהיה ד"ת מחודדין על פיך כברק החרב והוא היה לו טעמים רבים שנונים ומחודדים בהלכה זו ומ"ש או אהרוג או אהרג פי' או שאנצח או שאהיה מנוצח והיה בטוח בגודל חריפותו שהוא ינצח לכל בהלכה זו ודו"ק ועי' בזוהר בלק בדברי ינוקא עם ר' אלעזר בענין מלחמת החרב בד"ת קודם אכילה:

פסקה ב

זו היא השבה. שמ"ש השבה משדה מואב מיותר שכבר כתוב ותשב נעמי אלא פירושו השבה משדה מואב שהכל אמרו כן עליה והראה עליה היא השבה:

קציר שעורים בקציר העומר. עי' לעיל פסוק ותלכנה שתיהם:

פסקה ג

נפיל נסיב לנפילה. בועז נקרא גבור חיל ורות נקראת אשת חיל במ"ש כי יודע כל שער עמי כי אשת חיל את ויצא מהם דוד שנקרא ג"כ גבור חיל. ונפיל הוא גבור כמ"ש סוף בראשית הנפילים אשר היו בארץ וגו' המה הגבורים ואגב שהביא פסוק של דוד דרש בו:

יודע נגן במקרא. בקי במקרא עם פסקי טעמים שנאמרים בניגון:

איש תואר בתלמוד. יודע תואר וצורתא דשמעתתא:

הן קודמין לשמן. במ"ר פרשה יו"ד סי' ה' וש"נ שהרשעים מוציאים להם שם קודם שיוצא לה שם טוב במעשיהם ועל רמז זה נכתבו הם קודם לתיבת שמו. אך הצדיקים מטמינים עצמם עם מעשיהם אך תורתם ומעשיהם מכריזים עליהם ולרמז זה נכתבו שמם קודם להם ודו"ק:

ובני שמואל שם הבכור וכו'. הורכב משני מקומות בד"ה א' וי"ג ובני שמואל הבכור ושני ואביה ובשמואל א' ח' ויהי שם הבכור יואל וגו' ודברי רבנן צ"ע. הלא מפורש כתוב שם ולא הלכו בניו בדרכיו ויטו אחרי הבצע ויקחו שוחד ולמה הוצרכו לדרוש ולדברי רבנן הקשה והכתיב שם הבכור יואל שמו קודם לו והיה רשע ותירץ ר"י בר"ס אע"פ שתחלה היו רשעים ובסוף שינו מעשיהם לטובה ונעשו צדיקים וזהו ומשנהו על שינוי המעשים ובד"ה א' וי"ג הבכור ושני ובש"א ח' ומשנהו ואביה. ע"כ דורש ששניהם שינון ודו"ק:

אל יואל בן פתואל. ודורשים על יואל בן שמואל וכמ"ש ילקוט ריש יואל למה נקרא שמו פתואל שהיה מסלסל בשערו כבתולה זאת פי' על שהיה נזיר עולם היה מגודל בשער כבתולה שהכל רואים שערה ר' שמואל בר יצחק אמר למה נקרא שמו פתואל שפיתה להקב"ה בתפלה וכו' ע"ש:

פסקה ד

ותאמר רות המואביה. וס"ד ותאמר לה לכי בתי. ומ"ש אלא לבת מ' שנה וכ"ה לקמן פסוק ויאמר ברוכה את לה' בתי כי על פי רוב אחר ארבעים יש לה שם אם וזקנה ויש לה בנים ובנות נשואים ונקראת חמות ונשתקע ממנה שם בת:

מסיימת לפני הדרכים. הולכות מעט וחוזר ובאה לזכור סימני מקומות הליכתה שלא תתע לשדות אחרות:

כל הרואה אותה מריק. עי' ב"ר פרשה נ"ב סי' ה' ופרשה ע"ד סי' ז'. ויק"ר פרשה א' סי' א' ויקר לשון טומאה שהיתה יפ"ת מאד:

פסקה ה

ג' דברים. ירושלמי ברכות פ' ט'. מדרש תהלים מזמור נ"ז כל העניין:

החושבים להשכיח את עמי. וס"ד אשר שכחו אבותם את שמי בבעל. ובדורו של ירמיה נחשב דור של עתליה לאבות ועתליה היתה בת עמרי אחות אחאב עובדי הבעל וכתוב עליה ותקם ותאבד את כל זרע הממלכה לבית דוד כי חשבה שבזה תמלוך עם בניה ביהודה לעולם להשכיח שם ה' ונביאיו ולעבוד הבעל כנ"ל:

בימי חנניה מישאל ועזריה. שהחריכם נבוכדנאצר לעבודת הצלם ולא נצלו רק חנניה מישאל ועזריה כמ"ש שי"ר פסוק זאת קומתך:

בימי מרדכי ואסתר. שרצה המן לאבד זכר ישראל והיה שם ה' נשכח. והנה בועז וב"ד היו בימי שפוט השופטים הרבה דורות קודם עתליה וחנניה מישאל ועזריה אך הכוונה שגם בימי שפוט השופטים נמצאו רשעים שחשבו כן:

והנה בועז בא. וס"ד ויאמר לקוצרים ה' עמכם ומ"ש מבית לחם מיותר שכבר ידענו בפסוקים הקודמים אלא שבא ממקום ב"ד לקיים התקנה שהתקינו וכמ"ש ש"ב כ"ג ויתאוה דוד ויאמר מי ישקני מים מבור בית לחם אשר בשער ודרשו על הלכה שנצרכו לו לשאול מב"ד דשם וכן כאן וכמ"ש בסוף רות ובועז עלה השער וגו':

וכן המלאך אומר לגדעון. הנה לפי הדעה שענין רות היה בימי שמגר וענת ובימי עגלון כמ"ש לעיל פסוק ויהי בימי ד' ואז היה בועז וא"כ דברי המלאך לגדעון שהיה אחר כן לראיה שהסכימו מן השמים על תקנה זו לשאול שלום בשם אך לדעת שאבצן הוא בועז לעיל פסוק ותלכנה שתיהן שהיה אחר גדעון עם המלאך אין הראיה שהסכימו על התקנה אלא להורות שדבר נכון תקנו שהרי כן עשה כבר המלאך מפי הקב"ה:

מה עשו מרדכי ואסתר. ירושלמי דמגילה פרק א' הלכה ה' בשינוי גדול ועי' מגילה דף ז' שלחה אסתר וצ"ע:

שאתם מטריחין עלינו. להתחרות עם העמלקים עמו של המן לדורות שאנו שמחים במפלתם ויקנאו בנו וינקמו ממנו:

בין הכרכים. ספרים המכורכים כפי' המ"כ הב'. ובירושלמי הגי' בערכאותיהם:

הלא הם כתובים. בסוף אסתר ותיבות הלא הם מיותרים ע"כ דורש ע"פ מדה ל"א וי"א שחצי פסוק זה הלא הם כתובים על ספר דברי הימים למלכי מדי ופרס שייך לפסוק הקודם ומאמר אסתר וגו' ונכתב בספר היינו בספר אגרת הפורים השנית שכתוב בפסוק כ"ט שם ועל זה אמר הלא המה כתובים כבר על ספר מדי ופרס כאומר למה תפחדו ולא תקבלו הלא כבר כתובים:

שמונים וחמשה זקנים. הם המנוים בנחמיה יו"ד וכמ"ש בסמוך ועל החתומים שהם אנשי כנה"ג ובהכרח שחושב גם האבות עם הבנים נחמיה בן חכליה וישוע בן אזניה בינוי מבני חנדד שהרי כל החתומים שחושב שהם יותר משמונים לא כתב אבותם רק באלה אלא שגם אבותם היו מן החתומים וביחד הם פ"ה וצ"ע שא"כ הם פ"ו ואם לא נחשוב האבות הם פ"ג ואולי צ"ל פ"ו כי אנשי כנסת הגדולה היו ק"כ אנשים פ"ו הם החתומים ול"ד מהם היו נביאים וצ"ע מנין להם ומ"ש במדרש ומהם שלשים וכמה נביאים הלשון אינו מדוקדק שהרי לא זכר תחלה הק"כ זקנים אלא סמך על שכבר הדבר ידוע שאנשי כנסת הגדולה הם ק"כ גם מ"ש וכמה יקשה למה לא אמר ל"ד היינו להשלים חשבון הק"כ:

ואין נביא רשאי לחדש דבר. זה צע"ג שהרי בועז וב"ד תקנו שאילת שלום בשם ושלמה תיקן עירובין ונטילת ידים וכמה ספרים כתבו הנביאים בנבואה וכמה בכתובים ברוה"ק למטה מן הנבואה וכן הד' מגילות שאמרו הנביאים ברוה"ק ולא בנבואה שלמה שיר השירים וקהלת שמואל רות ירמיה איכות והנביאים תקנו ד' צומות אחר חורבן הבית וכמ"ש סוף אסתר וכאשר קיימו עליהם דברי הצומות וזעקתם. ולא הקשו כלל לא על התקנות והמצות שחדשו ולא על הספרים שכתבו רק על מגלת אסתר והלא גם מגלת אסתר ברוה"ק נאמרה כמו רות ולמה לא נתקשו בכל הנ"ל רק התקשו על מגלת אסתר והנה על קושיא ב' למה התקשו על מגלת אסתר ניחא לפי מ"ש מגילה דף ז' שלחו לה הלא כתבתי לך שלישים במועצות ודעת שלישים ולא רבעים ופי' רש"י שלישים בג' מקומות יש לנו להזכיר מחיית עמלק באלה שמות ובמשנה תורה (בסוף תצא) ובספר שמואל וז"ש שלמה דבר ששלשתי לך א"א רשאי לרבעו ע"כ אך לפי מ"ש כאן מפסוק אלה המצות יקשה מאד בכל הנ"ל על כל הנביאים מה שתקנו ומה שכתבו ולמה לא מגילת אסתר ג"כ:

בתורה דכתיב כתוב זאת זכרון בספר. כך צ"ל בתורה ובנביאים ובכתובים דכתיב כתוב זאת זכרון בספר שהיל"ל כתיב כי מחה אמחה. זאת מ"ש בתורה שנקראת זאת (היינו בסוף בשלח ובסוף כי תצא) זכרון בנביאים כמ"ש אז נדברו יראי ה' איש אל רעהו ויקשב ה' וישמע ויכתב ספר זכרון לפניו (היינו בש"א ט"ו) מלחמת עמלק בספר בכתוב שנאמר הלא הם כתובים על ספר דברי הימים (בסוף אסתר וכ"ה בירושלמי מגילה הנ"ל) ומ"ש תחלה ומצאו אותה כתובה בתורה ובנביאים ובכתובים צ"ע שהרי על זה דנו שלא לכתוב מגילת אסתר בכתובים אלא הכוונה בהכרח ומצאו רמז בתורה שרצון השי"ת שיוכתב ענין עמלק בתורה ובנביאים ובכתובים בפסוק כתוב זאת כנ"ל ויתבונן הקורא שהעידו

חז"ל על דרשה זו שהאיר הקב"ה עיניהם ומצאו לדרוש פסוק כתוב זאת שאין זה כי אם ע"פ גז"ש וסמכו על דרשת המדות כאלו שמעו וקבלו מסיני:

אין נאמר. מפי ב"ד פי' שאין עיקרה ויסודה מפי ב"ד אלא עיקרה נאמרה בסיני ומרדכי ואסתר ברוה"ק תקנו המגילה כמפורש במגילה זו כמ"ש ויכתוב מרדכי את הדברים האלה וישלח וגו' ותכתוב אסתר וגו' ומרדכי היהודי וגו' ומאמר אסתר וגו' ונכתב בספר שכוונו ברוה"ק למ"ש הקב"ה למשה בסיני וא"כ מקום מגילה היה ראוי להיות מיד אחר התורה אלא שאין מוקדם ומאוחר בתורה פי' שאין להוכיח מסידור מוקדם ומאוחר שכן היו המוקדמים בזמן מוקדם והמאוחרים בזמן מאוחר אלא כל סמיכות הספרים זה לזה והפרש יותר לזו רק ע"פ מדת סמוכים לדרשה ולזה נמסרו שתי מדות מדה ל"א בפסוקים ומדה ל"ב בפרשיות לסדרם כפי זמנם והן לפשט והן לדרש ודוק מאד:

ומנין שהסכים וכו' רב אמר קיימו. נלקה המאמר בחילוף וחסר שמ"ש ומנין שהסכים מקומו קודם מ"ש רב ור' חנינא ור"י וכו' שלפי דעת ר' תנחומא בריש פסוק זה שב"ד גזרו והקב"ה הסכים שואל מנין שהסכים וכצ"ל על ספר דברי הימים ומנין שהסכים שנאמר קיימו וקבלו כפי הקרי וקבלו קיימו למעלה מה שקבלו למטה כמ"ש בגמרא שלנו שם בשם שמואל ואח"כ יתחיל רב ור' חנינא וכו' מסיני נאמרה רב אמר וקבלו היהודים אין כתיב כאן אלא וקבל היהודים רבן של יהודים קבל מסיני היינו משה רבינו שהוא שקול כנגד כל היהודים כמ"ש שש מאות אלף רגלי העם אשר אנכי בקרבו וכמ"ש ויזכור ימי עולם משה עמו וכן הגירסא בירושלמי הנ"ל רב אמר וקבל כתיב וכמ"ש כאן שסובר שמסיני נאמרה:

בעון תרומות ומעשרות גלו. פי' גם בעון זה והכלל על כל מצות התלויים בארץ והעיקר על שמיטת הארץ כמפורש בתוכחות בחוקותי וכמ"ש במשנה אבות פרק ה' גלות בא לעולם וכו' ועל שמיטת הארץ:

כיון שגלו נפטרו. אף בארץ שקדושה ראשונה קדשה לשעתה ולא קדשה לעתיד מיהו חייבו עצמן מאליהן שקדשוה קדושה שניה:

ומצאוהו חתום. עי' שי"ר פסוק לסוסתי מהו חותמו וש"נ וזהו מ"ש שהסכימו ב"ד של מעלה:

ועל החתום. בנחמיה יו"ד פסוק א' ועל החתום ובפסוק ב' ועל החתומים ב' כתובים מכחישים ומכריע על החתום לשון יחיד על הש"י א' כמ"ש לויינו שרינו כהנינו בהכרח לדרוש ע"פ מדה ל"א שהוא שייך בפסוק ב' וכמ"ש בפסוק ט' יו"ד אלה הכהנים והלוים וגו':

חרמה של יריחו. שיהושע וב"ד גזרו על חרם יריחו כמפורש ביהושע ו' והקב"ה הסכים שהרי צוה לסקול את עכן שעבר ולקח מן החרם וענש עמו לכל ישראל כנ"ל:
ולא הוה חכים לה. עי' מ"כ. ושמעתי פי' למה שאל עליה להכירה מה היה אם לא היה מכיר אותה הלא גם אחרות היו שם ולא שאל להכירם:
יוצא לקראת הפלשתי. וס"ד אמר אל אבנר שר הצבא בן מי זה הנער אבנר וכאן בהכרח לפרש ולא הוה חכים ליה וכי לא היה מכיר אותו:
התחיל שואל עליו. בן מי זה הנער על יחוסו שאל ולא על עצמו. יבמות ע"ו הובא בילקוט שמואל א' י"ז מד"ש פרשה כ"ב:
מעיניו של אבנר. כמ"ש חי נפשך המלך אם ידעתי:
להוציאך חלק א"א. שמן הראוי שלא להשיב על דברי דואג שהוא מין ישראל אך א"א להוציאך חלק:
רבתה רפתה לה. תיבת רפתה צ"ע ולא מצאתי בערוך וגירסת הילקוט חמותה מאלפא לה:
מעט תפסה לוקו. תיבת לוקו צ"ע ולא מצאתי בערוך ועי' מ"כ:
מאותה שבבית. כמ"ש זה שבתה הבית:
אל תלכי ללקוט. היה די שיאמר לקוט בשדה שלי ולא להאריך כל כך אל תלכי וגו' וגם לא וגו'. גם מ"ש הלא שמעת בתי קודם שאמר לה דבר אלא לדרוש שרוה"ק אומרת כך לכי הלא שמעת בסיני לא יהיה לך וגו' וכמ"ש לעיל פסוק אל אשר תלכי וגו' ע"ש עוד:
ותקשרני לנערותיך. שדרשו הפסוקים שם על סעודת ושכר צדיקים לעתיד:
עיניך זו סנהדרין. שי"ר פסוק עיניך:
עיניך ונו' והלכת אחריהן. שתלך אחרי העינים הם הסנהדרין:
שלא לרחוק. שלא להרחיק את רות מבא בקהל:
מאשר ישאבון הנערים. מיותר שהרי כבר אמר אל הכלים היינו ששם המים. אלא לדרשה על רוה"ק לבד מה שאמר אל רות ובלי ספק שהיה לחז"ל דרכים כאלו על כל המגלה זו שהוא מחלק הדרוש והרמז כמו שיר השירים אלא שלא העתיקו מזה אלא איזה פרטים:

פרשה ה

פסקה א

הוא היה עם דוד בפס דמים. שייכות הדרשה לכאן על שדרש לעיל מאשר ישאבון על בית השואבה ששאבו ונסכו מים וכאן כתיב בסוף פסוק פסוקים אלו ויתאו דוד ויאמר

מי ישקני מים מבור בית לחם וכו' וינסך אותם לה' וכמ"ש ב"ק בסמוך חג היה וניסוך המים היה. עי' במדרש שמואל פרק כ' כל הענין:

פס דמים חקל סמיקתא. כמו פס ארבעה פסי ביראות והכוונה שטח רחב אדמה אדומה כדם או מלשון שקל פיסא פי' רגב אדמה אדומה כדם:

פסקו דמים. שברחו הפלשתים ופסקו מלהלחם. עדשים ש"ב כ"ג י"א. שעורים ד"ה א' י"א י"ג והם בכ"מ:

ענבותן. גרעון הפרי:

גבוהים כשעורים. שהקנה של שבלים גבוהים אבל של עדשים קנה שבלתם נמוכה:

ויצילוה. ד"ה א' י"א ויצילה ש"ב כ"ג שם ויצילה לשון יחיד על הבעלים ויצילוהו על הגבורים מדה ט"ו:

חביבה עליהם כשדה כרכום. צ"ע מה דורש:

שנה אחת ושתי שדות. הכריע ההכחשות הנ"ל דכאן בש"ב עדשים ויצילה וכאן בד"ה כתיב שעורים ויצילוה ששניהם אמת שהיו שני מעשים משתי שדות א' של עדשים וא' של שעורים:

לאבד וליתן דמים. אע"ג שאין הבעלים מתרצים לצורך מלחמה פשיטא דמותר משום דרך המלך ועל שאלות אלו אמר בסמוך הלכה נצרכה לו שבפסוקים בשני מקומות הנ"ל סמוכים שני המעשים יחד. וצ"ע שהרי מפורש בש"ב כ"ג י"א ואחריו שמא בן אגא הררי ויאספו פלשתים לחיה ותהי שם חלקת השדה מלא עדשים ובד"ה י"א י"ב ואחריו אלעזר בן דודי האחוחי וגו' ותהי חלקת השדה מלא שעורים הרי שהמעשה שדה עדשים היה ע"י שמה בן אגי ושדה שעורים היה ע"י אלעזר בן דודי ואינם שייכים זה לזה כלל ואיך שייך ע"ז לומר כתוב אחד אומר וכו'. ובקושיא העצומה זו היא הישירה דרכי לפני להבין דעת חז"ל בפסוקים אלו כי הוקשה להם עוד שלא נזכר בד"ה יו"ד שם שמו של שמה בן אגי כלל ותחת אשר כתוב בש"ב שם ויתיצבו ויכה ויצילה היינו שמה בן אגא כתוב בד"ה ויתיצבו בתוך החלקה ויצילוה ויכו את פלשתים גם חסר כאן בד"ה מעשה אלעזר בן דודי המבואר בש"ב שם שבהכרח לומר דכאן בד"ה קיצר וסמך עצמו על המבואר בש"ב שם המעשה אלעזר בן דודי וגם בשם שמה בן אגא וכתב סתם ויתיצבו ויכו ויצילוה בלשון רבים היינו שמה בן אגי וצבא חילו וא"כ הרי הפסוקים סותרים. ועכ"ז צ"ע למה דקדק המדרש על תיבת ויצילה ויצילוה כנ"ל ולא דקדק על תיבת ויתיצבו ויכו כנ"ל שלא יתכן לדרוש על בעה"ב וכן תיבת ויצילה ויצילוה על הגבורים כנ"ל וצ"ע:

הלכה נצרכה לו. ומ"ש מים היינו תורה שנמשלה למים שאם כפשוטו לא היו מוסרים נפשם להסתכן בעבור מים שיש להשיג בכל מקום אלא לשאול הלכה אצל סנהדרין וההלכה היא בעבור השדות שכתוב שם בפסוקים הקודמים:

עשאה מסכתא. כלומר הלכה סתומה בלא שמות מביאי ההלכה שהמלך פורץ לו גדר לצורך מלחמה בשדות אחרים ואע"פ שהתבואה נפסדת וזהו וינסך אותם לה' שילמדו את ההלכה בתוך שאר הלכות וכמ"ש משלי ט' מסכה יינה:

חג היה וניסוך המים היה. וזהו וינסך אותם לה' בשעת ניסוך המים ומ"ש מי ישקני מים רוה"ק אמר כן:

וויתור במה היה. כי חרבה שילה הותרו הבמות בימי נוב וגבעון:

הלכות שבויה. פי' הלכות יפת תואר כמ"ש וראית בשביה אשת יפת תואר וחשקת בה וזה ויתאוה דוד כפשוטו שעל מים אינו שייך תאוה:

בנין ביהמ"ק תבע. במד"ש הגי' ר"ש בר אבא ויתכן שדורש ויתאוה דוד שתאוות דוד ידוע כמ"ש נכספה וגם כלתה נפשי לחצרות ה' וכמ"ש צמאה נפשי לאל חי מתי אבוא וארא פני אלהים. וכמ"ש אם אבוא באהל ביתי וגו' אם אתן שנת לעיני לעפעפי תנומה עד אמצא מקום לה' וגו'. ודוד כרה שיתין ועשה יסודות בבית המקדש:

פסקה ב

ותפול על פניו'. וסיפיה דקרא מדוע מצאתי חן בעיניך להכירני היינו שיקח אותה לאשה:

פסקה ג

שני פעמים הגיד. ע"פ מדה יו"ד שני הגדות:

אחרי מות אישך. לכאורה משמע שהוא מיעוט אבל לא בחיי אישך א"כ אין זה שבח אלא הכוונה בהיפך שאע"פ אחרי מות אישך שבטל הדבר שהאהבה תלוי' בו עשתה חסד עם חמותה אף כי בעת שהיה האהבה תלוי בדבר שעשתה חסד:

זו ואיפרכי שלך. בילקוט הגירסא שכונתך:

ותעזבי וכו' מע"ג. בילקוט הגי' ד"א ותעזבי שהיל"ל ותעזבי ארץ מולדת ואח"כ אביך ואמך וכמ"ש ב"ר ריש פרשה ל"ט ע"ש ותבין כאן וכמ"ש ושכחי עמך ובית אביך:

זו שכונתך. בילקוט הגירסא אפרכיא:

לא היית. בילקוט לא היינו מקבלים אותך שעדיין לא נתחדשה ההלכה עמוני ולא עמונית מואבי ולא מואבית:

פסקה ד

א"ר חסא. כאן חסר וכצ"ל א"ר חסא שלמה יהיה שכרך פי' שלמה המלך ומ"ש אשר באת דרשה אחרת היא וזה לשון הילקוט כאן ותהי משכורתך שלמה רמז לה ששלמה יעמוד ממך. ומ"ש אשר באת לחסות דרשה אחרת היא שדורש ר' אבין:

שמענו שיש כנפים. לארץ פי' שמענו מחכמים שסופרים כל הדברים שכתוב בהם כנפים אך בילקוט רות אינו גורס תיבת שמענו ונמשך תיבת שמענו מהפסוק שמביא זמרות שמענו וחושב הכנפים מלמטה למעלה. תחלה בארץ ואח"כ בשחר כמ"ש בילקוט עי' מ"כ ואח"כ בשמש ואח"כ בכרובים כמו שיתבאר ואח"כ בחיות ואחר כך בשרפים:

כנפים לכרובים כי הכרובים פורשים כנפים. מ"א ח' ז' וא"כ מדבר מהכרובים של הארון של ביהמ"ק של שלמה. אך יותר נכונה גירסת הילקוט שגורס כנפים לכרובים וקול כנפי הכרובים והוא ביחזקאל יו"ד פסוק ה' שמדבר בכרובים של מעלה:

פסקה ה

לבנות לה בית. זכריה ה' פסוק י"א ובפסוק ח' שם כתוב ויאמר זאת הרשעה וישלך אותה אל תוך האפה ובפסוק יו"ד אנה המה מוליכות את האפה ותרגום יונתן האפה מכילה דשקרא וזהו שאמר מלמד שאין לשקר תשועה:

פסקה ו

שית שיטין. שאין דרכו של בועז להאריך דברים ובפרט עם אשה אלא ע"פ רוה"ק לדרשה על העתיד:

כי הביאותני עד הלום. דוד אמר כן מי אנכי ומי ביתי כי הביאותני עד הלום עד מעלות המלוכה:

לחמה של מלכות. כמ"ש ויהי לחם שלמה. ילקוט כאן:

אלו היסורין. כמ"ש כחומץ לשנים ולצמאי ישקוני חומץ:

אל באפך תוכיחני. וס"ד ואל בחמתך תיסרני ודרשו ששה חדשים נצטרע דוד:

לא עלו לו מן המנין. דורש מ"ש ש"ב ה' ד' בן שלשים שנה דוד במלכו ארבעים שנה מלך בחברון מלך על יהודה שבע שנים וששה חדשים ובירושלים מלך שלשים ושלש שנה על כל ישראל ויהודה והרי הם ארבעים וששה חדשים ואיך אמר ארבעים שנה והכריע שאותו ששה חדשים של מרידת אבשלום לא עלו לדוד בשנות מלכותו:

מתכפר לו בשעירה. כהדיוט כמ"ש ויהי דוד בא עד הראש אשר ישתחוה שם לאלהים וכמ"ש חז"ל על זה ודו"ק:

כרומניקאה. פי' הערוך דוד הנחושת בלשון יון כרקומא והמו"ע פי' בלשון יווני כבלי וזיקי ידים ומ"ש בחוחים יתכן פי' שהיו דוקרים ומנקרים כקוצים הם החוחים וצ"ע איך דורש. ועי' סנהדרין ק"א ד"ר פרשה ב' סי' כ':

בערביא צווחין. ויק"ר פ' ל"ג סי' ג' וש"נ:

משיב הרוח. וכמ"ש ישב רוחו יזלו מים:

כגואל ראשון. שי"ר פסוק קול דודי:

ומעת הוסר התמיד. ולתת שיקוץ משומם ימים אלף מאתים ותשעים אשרי המחכה ויגיע לימים אלף שלש מאות שלשים וחמשה והפסוק הב' יתר על הפסוק א' מ"ה ימים:

הקוטפים מלוח. ובפסוק הקודם העורקים ציה אמש שואה ומשואה הקוטפים מלוח ומ"ש העורקים ציה היינו מ"ש והולכתיה המדבר כדבסמוך ושם יהיו קוטפים מלוח עלי שיח היינו שיח השדה:

והולכתיה המדבר. ס"ד עמק עכור היינו עמק שנסקל בו עכן מיהודה אצל עי:

עוד אושיבך באהלים כימי מועד. כמ"ש בלעם וירא את ישראל שוכן לשבטיו ויאמר מה טובו אוהליך יעקב וזה היה במדבר סיחון ועוג:

מדבר בבועז. כפי פשט האמיתי ועי' ויק"ר פל"ד סי' ח':

זעיר בשתי אצבעותיו. ויצבט לשון בית הצביטה כמ"ש חגיגה כ"ב במשנה פי' מקום שאוחז באצבעותיו ומושיטו וכן כאן ויצבט שאוחז בשתי אצבעות מעט קלי והושיט לה עי' בערוך בית צבע ברש"י כאן ברות מ"ש קליל אינו מוציא התיבה קלי מפשוטה שפי' שבלים קלוים באש כמ"ש ויקרא כ"ג י"ד ולחם וקלי ש"ב י"ז כ"ח אלא ע"פ מדת ממעל קלי קליל קל ומעט ומ"ש כאן בשתי אצבעותיו בויק"ר שם הגי' בראשי אצבעותיו:

הנה הוא יוצא לקראתך. וראך ושמח בלבו ודרשו הלב ששמח בגדולך (אחיו הקטן ממנו בשנים) ילבש אורים ותומים שעיקר כוונת הכתוב לשבח לאהרן על השמחה ששמח במשה:

איש אל רעהו. הם המפורשים שם בפרשה הנה אנכי שולח לכם את אליה הנביא לפני בא יום ה' הגדול ודרש שאליה יבא יום אחד לפני בא המשיח ויכתב ספר זכרון לפניו ליראי ה' ולחושבי שמו שאליהו ומלך המשיח כותבים מעשי יראי ה' וחושבי שמו:

פסקה ח

האיפה שלשה סאין. כמ"ש יחזקאל מ"ה האיפה והבת תוכן אחד להם וגו' ועשירית החומר האיפה וגו' עד כי עשרת הבתים חומר החומר היא הכור שלשים סאה והבת עשירית הכור וכן האיפה תוכן אחד להם ג' סאה עשירית של שלשים סאה:

פסקה ט

יותר ממה שבעה"ב. ויק"ר פל"ד סוף סי' ח':

יען וביען. בתוכחות בחוקותי כתיב שעל שאינם נותנים צדקה לעני ע"כ הקללות האלה ויתר הביאור עי' ויק"ר שם:

דלמא. בירושלמי פי' מעשה:

פסקה י

קרוב לנו האיש. שהוא מתקרב לנו כאלו הוא צריך לנו שהיל"ל קרובינו הוא:

שנטפל בתכריכהון. ולעיל פסוק ותאמר נעמי לשתי כלותיה אשר עשיתם עם המתים שנטפלתם בתכריכיהון בהכרח לומר שכאשר מתו אנשיהם מחלון וכליון ולא היו להם תכריכין הלכו אצל בועז קרוב של בעליהן ונתן להם תכריכין ושניהם אמת שהן והוא עסקו בתכריכין שלהם:

פסקה יא

בוודאי מואביה היא. שתיבת מואביה מיותר כאן. לדרוש מדה ט"ז מדבר שהוא מיותר במקומו שעל שעיקרה מואביה הבאים מזנות האב עם בתו ע"כ נכשלה בפיה לומר עם הנערים אשר לי ולא אמרה עם הנערות וכמ"ש ותדבק עם נערות בועז ולא עם נערי:

שלשה חדשים. מט"ז בניסן עד ט"ז בתמוז שהגיורת צריכה הבחנה ג' חדשים (וכן כל הגרושות והאלמנות) וכשעברו השלשה חדשים אז אמרה לה נעמי אבקש לך מנוח. שמעתי בשם הר"ר יצחק מיאגוסטאווע:

פסקה יב

ואחד לשבת. ב"ר פ' י"א סי' ב' וש"נ:

וירדת הגורן. וירדתי כתיב ולא הלכה נעמי עמה אלא זכותה ותפלתה:

בנמוך שבעיר. שלא ישלוט הרוח בחזקה בעת הזירה:

פסקה יג

אלי קרי ולא כתיב. ודורש הקרי והענין שאינו כתוב כי נעמי אמרה לרות דבר זר מאד לפי הטבע שתבא נערה גרה טניה מלקטת שעורים אל בועז זקן ושופט ישראל לשכב אצלו בלא רשותו הלא יגרשה ויחרפה ויקללה וכמ"ש לקמן בסמוך ריש פרשה ו' ובדין היה שיקללנה וכו' אלא על שידעה רות שדברי נעמי בחכמה ורוח הקודש הסכימה לשמוע לה אבל בטלה אנשותיה וחושיה והרגשתה שע"כ לא כתיב אלי שלא היה כאן אלי ועכ"ז הרגישה בועז יראת ה' בדבר הנוגע לצניעותה והקרי אלי דבר שנוגע לגופי

אכשל בחטא בזה אעשה כשכלי ביראת ה' והיתה בלא אלי עד פסוק י"ז כי אמר אלי קרי ולא כתיב:

פסקה יד

אני ידעתי את מואב. ב"ר פרשה נ"א סי' יו"ד ושם מבואר בפירושי ועי' מ"כ:

פסקה טו

שברך על מזונו. שמ"ש וייטב לבו פי' שהכיר בטובת ה' וברכו ועי' מ"כ וגירסת הילקוט כאן שבירך על מזונו הטוב והמטיב היינו ברכה רביעית וצ"ע שהרי ביבנה תקנוה:

שהיה מבקש אשה. כמ"ש לעיל פסוק ותלכנה שתיהן שמתה אשתו בעת שבאו נעמי ורות וכבר עברו ג' חדשים כנ"ל:

ואת אמרת בקצה הערמה. היינו בשדה בלא בית ובלא מטה:

לפי שהיו באותו הדור. עיין בראשית רבה פרשה נ"ז בסימן ד' מה שכתבתי שם ותבין כאן ועיין בבבא בתרא דף ט"ו ב':

ממונם חביב עליהם. ושומרים אותם בעצמם עיין שמות רבה פרשה א' סי' כ"א:

פרשה ו

פסקה א

רבי פנחס בשם ר"א. במ"ר פרשה ט"ו סי' ט"ז ע"ש ושם הגי' ומנגן מאליו עד היה עומד. א"ר לוי ברכות דף ג':

על משפטי צדקך. שמ"ר פרשה י"ח סי' ב' פסיקתא רבתי פ' י"ז סי' ג':

על עמונים ומואבים. כמ"ש לא יבא עמוני ומואבי בקהל ה' ודוד הרג אותם וזקני ברך את זקנתי שבאה ממואב:

שהית לצוד. הוא אמר שיקנה מן השוק והלך הבן בית לצוד בעצמו ושהה:

מחרידות את האדם. צ"ל מחרידות מן האדם שמרגישות בבוא אדם לתפסה במוקש ופח וכמ"ש יחרדו כצפור וכמ"ש עמוס ג' התפול צפור על פח הארץ ומוקש אין לה וזה חרדת אדם היינו הצפור כשיתן לה מוקש ופח ע"כ שהה להביא:

חרדה שהחריד יעקב. פי' ד"א חרדת אדם. עי' ב"ר ריש פרשה ס"ז:

רוח או אשה. שתחלה כתיב ויחרד ואח"כ כתיב והנה אשה שתחלה היה סבור שהיא רוח ושד וחרד ולפפתו כחזזית שלא יחרד ממנה שלא יזעק וכ"ה ברש"י ברות ונודע לי שהיא אשה ולא רוח מהסימן של השער ועי' מ"כ ומ"ש מי את רוח או אשה יתכן שהוא נוסחא אחרת במדרש שמאחר שהיה לו סימן שאין לרוח שער למה שאל:

שנאמר ויאמר מי את. תיבת ויאמר מיותר ודורש ס"ד ופרשת כנפיך על אמתך בלשון נקי ועי' ב"ר פ' פ"ז סי' ב' מש"ש:

פסקה ב

בן פ' שנה היה. צ"ע מנין לו ועי' ב"ר פ' צ"ו סי' ד' מש"ש:

ולא נפקד. צ"ע מנין לו ואינו סובר מ"ש לעיל פסוק ותלכנה שתיהן אבצן היה משיא את בנותיו ויתכן ויאמר הגואל לא אוכל לגאול פן אשחית נחלתי גאל לך אתה את גאולתי ופירש לקמן פסוק ויאמר בועז ביום קנותך את השדה וגו' פן אשחית נחלתי לית אנא מעריב זרעותי וכ"ה ברש"י ואיך אמר לבועז גאל לך אתה אלא שלא היה לו בנים עד עתה:

בת מ' שנה. לעיל פסוק ותאמר רות:

בחור מסכן. כמ"ש סוטה פרק ג' במשנה ד' רוצה אשה בקב ותפלות מט' קבין ופרשות:

פסקה ג

טוב ואלימלך ובועז. בני שלמון וזהו מ"ש בועז לטוב אשר לאחינו לאלימלך ומ"ש טוב היינו ממ"ש והי' בבוקר אם יגאלך טוב שהיה שמו טוב:

שלמון ואלימלך וטוב. שלמון אבי בועז כמ"ש ושלמון הוליד את בועז וזהו מ"ש אם יש גואל קרוב ממני כי טוב היה אחי אלימלך ובועז בן אחיו וכ"ה ברש"י ברות לדעת רבנן אולי סוברים שמ"ש גואל קרוב ממני שהיה זקן יותר ממנו:

פסקה ד

ליני הלילה. מיותר שדי במ"ש והיה בבוקר ועוד הרי כל ב"א לנים בלילה אלא שהיל"ל ליני פה הלילה כמ"ש בלעם לשרי בלק אלא לדיוק זה שבלילה השניה תלין עם איש:

ר' מאיר. קה"ר פסוק טוב אחרית דבר כה"ע:

אלפנטרין. צ"ל אלפבתין פי' פיוטים וחרוזין מסודרים ע"פ אלפא ביתין וכן הביא המו"ע אלפא ביתין וכתב שכן הוא ביונית:

ומה את אמרת בלא יערכנה. כצ"ל א"ל ומה את אמרת תובן א"ל לא יערכנה זהב וזכוכית א"ל ומה אמרת ביה ומה פתחת ביה כ"ה בירושלמי חגיגה פרק ב':

א"ל חזור לך. אלישע אמר לרבי מאיר חזור מכאן לביתך ולא תלך יותר:

מטלפי סוסי. דהוינא מני. ירושלמי שם:

באתה האור. מן השמים. ירושלמי שם:

בעולם שכולו טוב. בעוה"ב שכולו בוקר כ"ה בירושלמי שם ולשון שכולו טוב אינו שייך כאן:

מה את בעי או אבוך או רבך. ובירושלמי שם הגירסא מאן את בעי מקרבא לאבוך או לרבך א"ל אנא מקרב לרבי קדמוי ובתר כן לרבי:

שלשה הן שבא יצרן. עי' ויק"ר סוף פרשה כ"ג סי' ה':

כלום קרייה חסר וחטאתי לאלהים. כאן בשיבוש וכצ"ל כלום קרייה חסר וחטאתי לה' אין כתיב כאן אלא לאלהים אני נשבע איני חוטא ואיני עושה הדבר הזה ועי' ב"ר פ' פ"ז סי' ה' מש"ש בשם תד"א:

חי ה' שכבי עד הבוקר. למה הוצרך לישבע על דבר שאינו צריך ולא רוצה:

דוד מנין. במ"ר פרשה ט"ו סוף סי' ט"ז:

כל אותו הלילה. ספרי פסוק זכרנו את הדגה:

ולאשה אמר. שכבי שלא יתכן שתלך אשה יחידית בחצי הלילה בשדה:

פרשה ז

פסקה א

שש שעות כמנין הוי"ו. בילקוט כאן הגי' שנשתהתה שוכבת מרגלותיו וי"ו שעות. וצריך חקירה שהרי מפורש בחצי הלילה וא"כ היה לילה זו י"ב שעות ולפי מ"ש לעיל פסוק ותאמר רות המואביה שעברו ג' חדשים מתחלת קציר שעורים עד סוף קציר חטים והיינו בחצי תמוז שלא יתכן שתהיה אז הלילה י"ב שעות והחצי ששה שעות אפילו בא"י דשם הלילה הקצרה לא יותר מח' שעות ובהכרח לומר דחשיב גם מה ששכבה קודם חצי הלילה או דחשיב שעות זמניות:

פסקה ב

הבה כתיב. עי' מ"כ. הבה כולל זכר ונקבה כמ"ש יהודה לתמר הבה נא ואבואה אליך וכולל יחיד ורבים כמ"ש הבה נבנה הבה נרדה הבה נתחכמה:

ואחזי בה מלמד שחגרה. לשון הילקוט כאן ואחזי בה ותאחז בה מלמד שאחזה כזכר לשון אחיזה משמע בחיזוק:

של מלך לישא לו אשה בשש שעורים. פי' שבועז היה שופט ישראל נכד נחשון נשיא יהודה והיה כמו מלך ומ"ש לישא לו אשה חלילה לומר שקידש אותה בשעורים הללו כי איך יאמר לטוב שהוא יגאל ויקח את רות אלא הכוונה שמאחר שאמר ואם לא יחפוץ לגאלך וגאלתיך אנכי הרי שהיה בדעתם בספק לישא אותה א"כ איך יתן לה מתנה קטנה כזו שש גרעיני שעורים ועוד יקשה מ"ש וימד איזה מדידה בשש גרעינים וכן וישת עליה משמע שהיה משאוי שלא יכול להשית בעצמה ואם הכוונה שש סאין וכי דרכה של

אשה לישא שש סאין אלא שיש בזה רמז שנתן לה שש גרעיני שעורים וגם מדד איזה מדה שתהא יכולה לשאת ולהשית עליה. ומ"ש וכי דרכה של אשה להנשא בשש סאין נראה דשיבוש הוא וצ"ל לישא שש סאין:

חזקיה למרבה המשרה. צ"ע לאיזה ענין הביא פסוק זה והרי עיקר הראיה מפסוק הקודם כי ילד יולד לנו וגו' ויקרא שמו פלא יועץ אל גבור אבי עד שר שלום א' פלא ב' יועץ ג' אל ד' גבור ה' אבי עד ו' שר שלום כי בשנים אחרונים יש מקף בין השתי תיבות להורות שהם אחד ואחר כך פסוק למרבה המשרה שאינו שייך לענין כלל אולי על שכתוב בו על כסא דוד ועל ממלכתו הרי שמדבר במלכי בית דוד א"כ מ"ש כי ילד יולד לנו הכוונה על חזקיה המלך שהיה בימי אשור שהפרשה מדבר בו:

למרבה המשרה חסר מ'. ויתכן שמביא פסוק זה שיש בו ששה ברכות א' למרבה המשרה ב' ולשלום אין קץ ג' על כסא וגו' להכין אותה ד' ולסעדה ה' במשפט ו' ובצדקה ומ"ש חסר מ' צ"ע שהרי יש כאן מ"ם סתומה:

יאשיה שנאמר והיה כעץ. ובפסוק הקודם ברוך הגבר אשר יבטח בה' והיה ה' מבטחו. ירמיה אמר על הצדיק הגדול שהיה בימיו היינו יאשיה המלך ובפסוק הסמוך והיה כעץ ששה שבחים וברכות א' והי' כעץ שתול על מים ב' ועל יובל ישלח שרשיו ג' ולא יראה כי יבא חום ד' והיה עלהו רענן ה' ובשנת בצורת לא ידאג ו' ולא ימיש מעשות פרי:

חנניה מישאל ועזריה. בדניאל א' א' ילדים אשר אין בהם כל מאום ב' וטובי מראה ג' ומשכילים בכל חכמה ד' ויודעי דעת ה' ומביני מדע ו' ואשר כח בהם לעמוד לפני בהיכל מלך:

דניאל. הנה גם דניאל בכלל הששה של חמו"ע אלא שחושב בדניאל עוד ששה מיוחדים לו א' רוח יתירא ב' ומנדע ג' ושכלתנו ד' מפשר חלמין ה' ואחיות אחידין ו' ומשרא קטרין:

משיח. א' רוח חכמה ב' ובינה ג' רוח עצה ד' וגבורה ה' רוח דעת ו' ויראת ה':

פסקה ג

למימר ותבא העיר. לסמוך למ"ש ותבא אל חמותה:

שהיה מהלך עמה. עד שהגיעה לפתחה של עיר ילקוט והכוונה שהיה מהלך לשמרה מרחוק עד שראה שבאה לפתח העיר:

פסקה ד

וכי לא היתה מכירה. ועוד שאם הכוונה כפשוטו א"כ מ"ש ותגד לה את אשר עשה לה האיש אין זה תשובה על השאלה כלל שאמרה מי את אלא הכוונה לענין העצה שנתנה לה שאלה אם הצליח וע"ז השיבה שסיכרה כל אשר עשה לה האיש:

פסקה ז

אף אני אעשה את שלי. והמציא לו את הגואל וכאן חסר דברי ר' יהושע וצ"ל ר' יהושע אומר אפילו היה בסוף העולם הטיסו הקב"ה והביאו שם וכ"ה בילקוט אלא דגם שם צריך לתקן דמ"ש שם רבנן אמרי צ"ל ר' יהושע אומר כמו שהתחיל ר"א ור"י ואח"כ צריך לגרוס ויאמר סורה שבה פה פלוני אלמוני פלוני אלמוני הי' שמו וא"כ היה לו שני שמות טוב כמ"ש אם יגאלך טוב וכן משמעות הטעמים של יגאלך טוב. ופלוני אלמוני: **אלם מד"ת**. ופלוני מלשון כי יפלא ממך דבר:

פסקה ח

ויקח בועז עשרה אנשים. ויאמר שבו פה וישבו שאם לא אמר להם שבו לא היו יושבים: **מכאן לבית זה**. בית יהודה בית דוד וזהו כבודם למנות זקנים חכמים וחשובים ואולי הכוונה שזה היה תחלת מנוים לזקנים ושופטים כמ"ש ולוט יושב כמ"ש ב"ר פרשה נ' סי' ג' (וכמ"ש ועלי יושב) ע"ש בפירושי בב"ר:

לא סוף דבר בחור לבתולה. וצ"ע הלא כאן היה אלמון ואלמנה ואיך ס"ד בחור לבתולה ויתכן דקאי על המשנה ברכת חתנים בעשרה וע"ז אמר לא סוף דבר שדין זה נוהג בבחור ובתולה אלא אפילו באלמון ואלמנה כמו שהיה אצל בועז ועי' כתובות דף ג' פדר"א פרק י"ט:

פסקה ט

לב"ד אמר. שהיל"ל ואם לא תגאל בנוכח שעמו מדבר אלא שאמר לב"ד:

שלא תאמר וכו' שלא אזקק. וזהו קנית להקים שם המת על נחלתו היינו על ידי זרע:

אזלת רות. הלכה לה ממני שלא אשא אותה לאשה:

פסקה י

קניתי כתיב. שניבא ברוה"ק שכבר קנה אותה מעת ביאה וראויה לו מבריאת עולם. כמ"ש לקמן פסוק ותאמרו הנשים:

והא מסייע להההיא. מ"ש כי לא אוכל לגאול פן אשחית מסייע למ"ש לעיל שע"כ נקרא שמו פלוני אלמוני על שהיה אלם וכו':

פסקה יא

זאת לפנים. שמאחר שכתוב לקיים כל דבר הרי גאולה ותמורה בכלל וא"כ הם מיותרים ועוד שתיבת וזאת משמע שמראה באצבע כמו תיבת זה ע"כ בהכרח לדרשה וענין הדרשה שבאותו הלשון ששבחו על הגאולה זה אלי בזה הלשון אמרו גם על התמורה בעת שהמירו בעגל שאמרו כי זה משה האיש ובנחמיה ט' זה אלהיך ישראל שאמרו על העגל וכמ"ש ויק"ר פ"ח סוף סי' א' עי' מש"ש וזהו וזאת לפנים בישראל ותיבת זה ותיבת זאת ענין אחד להם שכמו שהראו באצבע על השי"ת כך הראו על העגל:

שהוא מוכר שדהו. בירושלמי קדושין פ"א ה"ב הגירסא מוכר שדה אחוזתו:

חזרו להיות קונים במנעל ובסנדל שלף איש נעלו ונתן לרעהו. כל זה מיותר ובירושלמי שם ליתא וכ"ה כוונת המ"כ במ"ש הגי' למשפחתו חזרו להיות קונים בכסף:

אין כסף נקנה. עיין בירושלמי שם:

כל שקלים. בראשית רבה פרשה נ"ח סימן ז':

פסקה יב

מעילו של שאול. מגודל צרתו קרע מעילו של עצמו ולמ"ד של שמואל ג"כ הכוונה שבעצמו קרע מעילו על צערו משאול:

ולא עצר כח ירבעם. וס"ד ויגפהו ה' וימות עי' ב"ר פ' ס"ה סי' כ' וש"נ ומבואר:

פסקה יג

ויאמרו כל העם אשר בשער וגו'. וס"ד כרחל וכלאה מקדים רחל שהיא העיקר שעל שרוב המסובים על שולחן יעקב היה הכל מלאה וכדי לפייס דעתה של רחל עשה אותה יעקב לעקרת הבית שיהיו הכל צריכין לידה:

ורחל עקרה עיקרת. עי' ב"ר פ' ע"א סי' ב':

לפי שאמרו דברים. שאמרו שהיא עקרה ולא תלד עוד והיתה רחל מתביישת לפיכך נקראו כל בנים של יעקב על שמה כאלו ילדה כל הבנים:

פסקה יד

ויהי ביתך כבית פרץ. וס"ד אשר יתן לך מן הנערה הזאת:

לנוכח אשתו כי עקרה. ב"ר פ' ס"ג סי' ו':

ותהי לו לאשה. וס"ד ויתן ה' לה הריון ולא אמר ויפקדה ה' ותהר ותלד ע"כ שהיתה חסרה כל אברי הריון היינו עיקר מטרון בית הרחם:

פסקה טו

גואל היום. תיבת היום מיותר:

מה היום רודה ברקיע. היינו השמש וכמ"ש כסאו כשמש נגדי:
מברכתן של נשים. גואל היום כנ"ל:
בימי עתליהו. ותקם ותאבד את כל זרע הממלכה ועכ"ז לא השבית גואל שנשאר יואש:
שמה כתיב. אצל בנות לוט:
שבא ממקום אחר. ע' ב"ר פ' כ"ג סי' ה' כי שת לי אלהים זרע אחר אותו זרע שבא ממקום אחר ע"ש מש"ש ותבין כאן. והובא בסמוך פרשה ח':

פסקה טז

ולכלכל את שיבתך. הילי"ל ולכלכלך בשיבתך ע"כ אל תקרי שיבתך אלא שבעתך שבע בני ישי עד דוד ועי' עוד במ"כ משבעה בנים וגי' הילקוט היא טובה לך משבעה רבי יהודה אומר וכו':

פרשה ח

פסקה א

עד אימתי. ילקוט תהלים סי' ד':
בלבבכם על משכבכם. חישבו בלבבכם אל עיקר משכבכם של יעקב אביכם שהוא איסור יותר גדול של כרת:
ולא מפסול משפחה הוא. עד יש לכם יחסים מחוסר ביאור וצ"ע:
כדאיתא בב"ר פי"ב. סי' ג' וש"נ ומ"ש עד בישרו שישמעאל עשה תשובה ע"כ וצ"ע ושם בב"ר ליתא:
ובני חצרון וגו'. ד"ה א' ב' ט'. וצ"ע מה שהקשה שירחמאל נולד קודם רם שהרי כאן חושב סדר יחוס של בועז שבא מרם ויתכן ששואל למה לא בא סדר היחוס מירחמאל שהוא הבכור והשיב שהפסיד ירחמאל וזכה רם:
אז אמרתי הנה באתי. ומ"ש הנה באתי יקשה מהיכן בא ולהיכן בא ודורש על ביאתו לעולם ולידתו:
במגלת ספר כתוב עלי. בין האיסור שלי ובין ההיתר שלי כתוב במגלה ובספר תורה ובשמואל:
רב הונא. בא לדרוש שגם ההיתר כתיב בתורה א"כ מ"ש בספר פי' בתורה וכדלעיל סוף פרשה ז' וש"נ:
ר' ברכיה ור"ס. ב"ר פל"ט סי' י':

והביא מכבדות. לפי גירסא זו פי' שפיזר את הצבורים במכבדות. ובב"ר שם הגי' והביא מכברות וכבר הם נפות שקורין (זיפ ורעשעטע):

ומצאת את לבבו. לכך נאמר בו בלשון מציאה על שהיה אבוד במשפחות בבל עובדי כוכבים כמו המרגלית בעפר. ומ"ש מה צורך הוא אופן אחר וכן אצל דוד מצאתי דוד עבדי כמ"ש ב"ר פ"נ סי' י' היכן מצאתיו בסדום. ומ"ש מה צורך אופן אחר הוא: